

Periodiek

Historische Kring Maarssen, 46^e jaargang
nr. 2 - 2019

MET O.A.:

DORPSBESTUUR MAARSSSEN

in rumoerige tijden

HET RODE DORP

in de Bethunepolder

KUNST UIT DE VECHTSTREEK

Voor erkend schareelvees

Slagerij
Dorresteyn
sinds 1882

Nassastraat 4
Tel. 0346 - 561219
Maarssen

RADIO - T.V.
ELECTR. HUISHOUDELIJK

+ VOORDEEL + VAKMANSCHAP

+ KWIEKE SERVICE

radio en t.v. speciaalzaak

elektron

Nassastraat 9-11,
3601 BA Maarssen
telefoon: 0346-562081

Bij ons is iedereen welkom
waar de fiets ook vandaan komt.

Nassastraat 99, Maarssen
Telefoon: 0346-760760

info@honigtweewielerspecialist.nl
www.honigtweewielerspecialist.nl

f VOLG ONS OP FACEBOOK
WWW.FACEBOOK.COM/HONIGTWEEWIELERSPECIALIST

VAN VREDENDAAL & ZN
aannemersbedrijf restauratiewerken

anno 1911

Harmonieweg 1 3603 BN Maarssen

info@vanvredendaalenzn.nl 0346 561356
www.vanvredendaalenzn.nl 06 12 961 465

colofon

Opgericht op 11 september 1972, opgenomen in het verenigingsregister bij de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Utrecht en Omstreken onder nummer 301763120000.

Voor informatie en contact met HKM:

Website www.historischekringmaarsssen.nl en
e-mail: secretaris@historischekringmaarsssen.nl

Bestuur:

Ron Moers, voorzitter
Vacant: vicevoorzitter
Arie van Ginkel, secretaris
Postbus 90, 3600 AB Maarssen, tel. 0346-564168,
e-mail: secretaris@historischekringmaarsssen.nl
Ronald van Tongeren, penningmeester
Hans van Bommel, Henk Blaauw, Jan Kees Plomp,
Bert de Ruiter, Jan Simonis, Ria Tijhuis.

Leden van verdienste:

Drs. W. Smits (10-02-1994), mevr. A.P. van Haaften (26-02-2015),
mevr. R. Tijhuis (10-03-2016)

Ereleden:

Mevr. G.M. Willekes-van Putten (24-02-2000),
J.H. Sagel (22-02-2001), B. de Ruiter (21-02-2002),
mevr. M.C. Hatzmann-Scheltema (23-02-2006),
B. Visschedijk (26-02-2009), mevr. A. Wolters-Dekkers (03-03-2011),
H. Blaauw (06-03-2014)

Redactie Periodiek:

Jan Simonis (voorzitter), Arjan van Weele (secretaris),
Piet Gentenaar, Nelleke Hendrikse, Bert de Ruiter, Ria Tijhuis.
Kopij zenden aan Jan Simonis,
e-mail: bestuur4@historischekringmaarsssen.nl
Voor verkoop losse nummers: Bert de Ruiter, N. Maesstraat 6,
tel. 0346-563599

Lidmaatschap:

Het lidmaatschap kost € 14 per jaar. Opzeggen kan alleen vóór het einde van het kalenderjaar. Voor meer informatie en aanmelden als lid van de Kring zie de website of neem contact op met Ronald van Tongeren, Wilhelminaweg 1a, 3603 CR Maarssen, tel.: 0346-556696,
e-mail: penningmeester@historischekringmaarsssen.nl
Eventuele stortingen op ons rekeningnummer
NL93INGB0002907376 t.n.v. Penningmeester HKM.

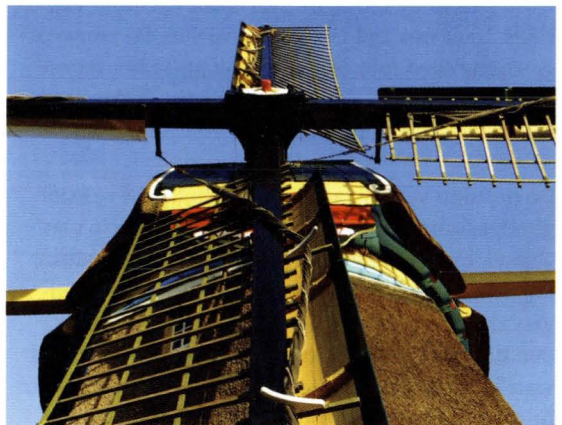
Vormgeving en productie:

Topic Creatieve Communicatie, Wierden.

inhoud

43	Colofon en Inhoud
44	Kringnieuws
46	Het dorpsbestuur van Maarssen in rumoerige tijden Deel 2
52	Het Rode Dorp in de Bethunepolder
55	Binnenkijken in de Westbroekse poldermolen
58	De tuinen langs de Vecht
64	De wandeling van De Pijper in 1916, een terugblik Deel 7
66	Met Juliette Jonker-Duynstee raak je niet uitgepraat!
69	Abraham van der Hart, architect van Elsenburg III
74	Brug op instorten
77	Uit de Oude Schoenendoos Deel 78

op de cover

Westbroekse poldermolen Oud-Zuilen

Kringnieuws

Het overnemen van artikelen en afbeeldingen zonder toestemming van de redactie is niet toegestaan.

De inhoud van de artikelen is voor verantwoording van de auteur. U kunt kopij voor het volgende nummer inleveren vóór 15 juni 2019.

De Historische Kring Maarssen heeft al het mogelijke gedaan om de eventuele rechthebbenden op beeld en/of tekst in dit Periodiek te achterhalen. Indien u meent aanspraak te kunnen maken op dergelijke rechten, verzoeken wij u contact op te nemen met het bestuur via de secretaris.

Jaarvergadering 2019

Op donderdag 28 februari 2019 hield de Historische Kring Maarssen haar 47e jaarvergadering in een goed gevulde zaal in de Open Hof. Voorzitter Michel van Schaik besteedde in zijn opening aandacht aan de vernieuwing van ons Periodiek en kondigde aan dat Hans van Bommel na de pauze een lezing verzorgt over 'De Bevrijding, mei 1945'. Verder spreekt hij zijn dank uit aan het adres van alle vrijwilligers en noemt hij de ontwikkelende samenwerking met de regionale historische kringen van Loenen en Breukelen. Zo wordt in verband met de UNESCO werelderfgoed-nominatie van de Nieuwe Hollandse Waterlinie (NHW) het programma 'Weerbaar Water' georganiseerd waarin op allerlei manieren aandacht besteed zal worden aan de NHW. De jaarlijkse excursie van de HKM staat ook in het teken daarvan. De aanwezigen gedenken met een ogenblik stilte het recent overlijden van Marc Witteman, Jaap Verkroost, Jan Witte en Johan Tiller.

De notulen van de jaarvergadering 2018 worden goedgekeurd, met dank aan secretaris Arie van Ginkel. Enkele aandachtspunten: ons ledenaantal is gestegen met 2,4%. De zes interessante lezingen zijn goed bezocht en gewaardeerd. Er was een behoorlijk aantal excursies en evenementen waarbij de Kring aanwezig was. Voor details over bestuursactiviteiten verwijst hij naar het uitgebreide jaarverslag.

Op basis van de rapportage van de kascontrole-commissie wordt de penningmeester decharge verleend. We zijn een financieel gezonde vereniging en het voorstel om de contributie op € 14,00 per jaar te houden wordt met algemene stemmen aangenomen.

Tineke Barneveld is niet meer herkiesbaar na acht jaren bestuurslidmaatschap. Ze blijft actief in andere rollen. Jan Kees Plomp wordt benoemd tot tweede penningmeester in het bestuur en gaat als zodanig Ronald van Tongeren ondersteunen. Michel geeft de redenen aan waarom hij niet herkiesbaar is als voorzitter en stelt vicevoorzitter Ron Moers voor als zijn opvolger. De vergadering stemt met algemene stemmen hierin toe. Michel bedankt iedereen voor de samenwerking en het in hem getoonde vertrouwen en geeft het stokje over aan Ron. De nieuwe voorzitter dankt zijn voorganger en benoemt enkele zaken uit het activiteitenplan voor het komende jaar, zoals de gebeurtenissen rond de NHW en Weerbaar Water en het verzoek om samenwerking met de gemeente betreffende archeologisch onderzoek.

Namens de ADA-werkgroep vraagt Piet Gentenaar om persoonlijke fotoarchieven bij de eigenaar thuis te mogen komen kopiëren/scannen ten behoeve van het steeds groeiende HKM-afbeeldingenarchief. Ron spreekt de waardering uit voor al het werk dat achter de schermen wordt verzet en geeft aan hoe belangrijk dit alles is in de aanloop naar ons tiende lustrum in 2022. Tenslotte noemt hij dat er nu een vacature is voor vicevoorzitter. Na de pauze verzorgde Hans van Bommel in samenwerking met Bert de Ruiter een lezing over de meidagen van 1945 met een interessant verhaal en prachtige beelden van de inundaties, de aftocht van de bezetter, de begrafenissen van de verzetsstrijders, het inhalen van de bevrijders en de uitbundige feestelijkheden.

Programma HKM najaar 2019

De Kring is bij de volgende evenementen aanwezig:
Zaterdag 1 juni 2019: Jaarmarkt in Maarssen-Dorp.

Zaterdag 14 september 2019: Open Monumentendag.
Zaterdag 26 oktober 2019: Piet Bakker-buitendag
bij museum Vredegoed.

Data van lezingen najaar 2019

Op donderdag 3 oktober 2019 is onze jaarlijkse Arie de Zwart-lezing. Jacques Hendrikx geeft een lezing over Rembrandt in de Jordaan.

Donderdag 28 november 2019 geeft Peter Sprangers een lezing over Utrechtse tegels van 1600 – 1900.

Schenkeningen

Van Ton van Hoorn ontvingen wij diverse documenten betreffende de Westhill kapel. Wederom hartelijk dank.

Blij met uw e-mailadres!

Van veel leden is het e-mailadres bij ons bekend, maar nog lang niet van alle leden. Dat is erg jammer, want wij kunnen veel kosten besparen als wij niet per post maar per e-mail berichten aan u kunnen sturen. Heeft u vorig jaar het verzoek tot betaling van het lidmaatschap per post ontvangen, dan is uw e-mailadres nog niet bij ons bekend. Graag doen wij daarom de oproep uw e-mailadres aan ons bekend te maken.

Stuur s.v.p. een e-mail aan de penningmeester van de HKM en noem daarin uw naam, woonadres en e-mailadres. Het e-mailadres van onze penningmeester is: rtongere@ziggo.nl Hartelijk dank voor uw medewerking.

Oproep voor organisatie Open Monumenten Dagen

De historische kringen van Maarssen, Breukelen en Loenen organiseren elk jaar in samenwerking met de gemeente de Open Monumenten Dagen (OMD) in Stichtse Vecht. Onze Kring zoekt nu mensen die belangstelling hebben voor het organiseren van deze dagen in Maarssen en omgeving. De werkzaamheden vallen in de periode mei tot half september en omvatten onder andere: opstellen van het programma, opstellen van de subsidieaanvragen aan de gemeente, contacten met de eigenaren van de monumenten, het maken van teksten voor een programmaproject en een krantenpagina, het verzorgen van de publiciteit

voor OMD, secretariële werkzaamheden, leiden van vergaderingen, overleg met gemeente en andere historische kringen, bezoek aan de open monumenten en surveillance op Open Monumenten Dag op de tweede zaterdag in september. We hopen op veel reacties van belangstellenden. Graag uw reacties aan onze secretaris Arie van Ginkel. Zijn e-mailadres is aginkel@ziggo.nl en zijn telefoonnummer 06 535 373 54.

Aanvulling en correctie op artikel over Langegracht 37/38, Periodiek 2004-2

Mevrouw Tiny Vertkas laat ons weten dat dit haar ouderlijk huis was en zij graag het verhaal van Cees Bloemendaal over dit huis wil aanvullen en corrigeren: 'Mijn vader, postbode van Griekse afkomst in Maarssen-Dorp, en mijn moeder kochten vóór 1967 nr. 37. Daarna hebben zij het huis eraan (nr. 38) van de familie Leeftang gekocht om er één huis van te maken. Ik kan mij de verbouwing nog heel goed herinneren. In tegenstelling tot wat geschreven staat in het artikel is dan ook de heer Petros Vertkas de eerste eigenaar van het vernieuwde grote huis. Ik schrijf u dit uit respect voor mijn ouders omdat zij dit als eerste lichting buitenlanders door hard werken hebben bereikt.'

Beeldbank HKM

De verzameling afbeeldingen in de beeldbank groeit gestaag. De werkgroep heeft al vele duizenden foto's over de geschiedenis en ontwikkeling van Maarssen benoemd en gearchiveerd. De afbeeldingen worden gebruikt voor lezingen, plaatsing in het Periodiek en in andere publicaties. In de toekomst zullen zo mogelijk ook wisselende selecties van foto's te zien zijn op onze website. Er zullen bij onze leden vast nog historisch interessante foto's in albums zitten of al op een computer staan die een plek verdienen in onze beeldbank. Tijdens de jaarvergadering is gevraagd om bij u langs te mogen komen met een scanner of memorystick en zo uw foto's beschikbaar te maken voor de beeldbank. Enkele leden hebben gereageerd en het archief is verder aangevuld. Dank daarvoor. Heeft u ook foto's die u ter beschikking wilt stellen, neem dan contact op met Piet Gentenaar. Mail: gengtgrif@ziggo.nl; telefoon 0621288585. ●

Het beleid

Wim van Schaik

In de jaren 1780-1830 veranderde de Republiek der Verenigde Nederlanden in een autocratisch geregeerde eenheidsstaat. Wat begonnen was als een poging van de Patriotten om het toenemend centralistisch stadhouderslijk gezag in een meer federalistisch-democratisch bewind om te buigen liep uit op het tegendeel. De besturen van de steden en de provincies raakten hun macht kwijt ten gunste van een centrale regering in Den Haag. Hoe zat dat in Maarssen: slaagden de bestuurders erin om hun eigen beleid te blijven bepalen?

De laatste jaren van de Republiek

Wie de 'Geheymshryver' was, weten we niet. Wel weten we dat hij, toen hij in 1759 een beschrijving gaf van de verschillende Utrechtse plaatsen, over Maarssen welhaast lyrisch was: *'Veel bewoners van elders zijn hier neergestreken en wonen in ruime huizen en op een aantal buitenplaatsen, alle levensmiddelen zijn bij de winkeliers in overvloed te vinden, men kan gedurig gebruik maken van de nodige ambachten en handwerken, ja dit dorp is bijna als een stad, in vergelijking van enige stedekens die Dorpsgewijze bewoond worden'* (zie afbeelding 1).¹⁾ Als we naar de door de ingezetenen in 1789 uitgeoefende beroepen kijken, dan geeft dat inderdaad een wat stedelijke indruk:

daghuurder 100 (waarvan 5 ook winkelier, 2 boer, 1 groenboer en 1 naaister), rentenier 37, tuinman/pluimgraaf 17, boer 15, schoenmaker 13, winkelier 12, handelaar 11, kleermaker 10, tapper 7 (waarvan 2 ook daghuurder en 2 ook boer/stalhouder), schipper 6, bakker 4, metselaar 4, logementhouder 3, schilder 3 (waarvan 1 ook winkelier), slager 3, timmerman 3, loodgieter 2, smid 2, advocaat 1, bleker 1, boekhouder 1, catechiseerder 1, chirurgijn 1, collecteur 1, correspondent van justitie 1, gezant 1, hoedenschoonmaker 1, kastelein 1, makelaar 1, marskramer 1, naaister 1, notaris 1, pastoor 1, predikant 1,

professor 1, scheepmaker 1, pruikkammer 1, pruikmaker 1, schoolmeester 1, stalmeester 1, vroedvrouw 1, vroedschap 1, wagenmaker 1, watermolenaar 1, geen/onvermogen 16, geen/onbekend 8.²⁾

Hoewel de agrarische bedrijven slechts een minderheid vormden, had Maarssen de kenmerken van een dorp: behalve een bevolking die kleiner was dan die van de steden (het verschil tussen 1150 Maarssenaren en 1300 inwoners van de stad Montfoort was overigens niet zo groot), was het dorp geen eigen baas, maar was het plaatselijk bestuur in handen van een ambachtsvrouwe/-heer en stelde de provincie de belangrijkste regels vast. Een gedetailleerde beschrijving van het gevoerde beleid zou in dit verband te ver voeren. Hierna wordt eerst gezien hoe in Maarssen beleid werd gevoerd op een aantal door het bestuur belangrijk geachte terreinen. Vervolgens wordt beschreven hoe de verhouding met andere machten was, met name waar de bevoegdheden tegen elkaar aan 'schuurden'.

Eigen beleidsaccenten

In de eerste plaats de financiën. Begrotingen hadden de gerechten niet; de in een jaar gemaakte kosten werden via een bepaalde verdeelsleutel over de ingezetenen verdeeld. In de meer agrarische gerechten vond die verdeling vaak plaats over het benutte grondoppervlak. In Maarssen was dat niet het geval en werden de kosten over de huishoudens verdeeld. Deze verdeling, de 'zetting' vond door het dorpsbestuur plaats in nauw overleg met de in het vorige artikel genoemde geërfden, een behoorlijk elitair gezelschap. Ondertussen kwam ook het provinciebestuur met ordonnanties op een aantal gebieden die in Maarssen belangrijk gevonden werden. Dit betrof bijvoorbeeld de controle van het brood, regelingen voor schoolmeesters en kosters (meestal

De Langegracht vormde omstreeks 1760 het belangrijkste deel van de Maarssense bebouwing. Bron HUA 107603.

Bijna de gehele armenzorg kwam ten laste van de kerken. Hier de rooms-katholieke kerk in 1788. De invloed nam na 1795 sterk toe. Bron HUA 200696.

dezelfde personen) en voorschriften voor de ondersteuning van armen. Op het brood was een intensieve controle, waarbij een groot deel van het bestuurlijk apparaat werd ingezet. Een bakker die zijn brood te licht bakte kreeg een boete en het brood werd verkocht ten behoeve van de armen. Voor de controle van de schoolmeester werden vier zogeheten 'scholarchen' benoemd, die er ook voor zorgden dat aan de beste leerlingen prijzen

werden uitgereikt.³⁾ Iedere plaats meende de handen vol te hebben aan de eigen armen en wilde ze daarom niet van anderen overnemen. Als een nieuwe inwoner zich aandiende, dan diende hij een 'akte van indemniteit' te overleggen. Daarmee verklaarde het gerecht waar hij vandaan kwam dat dit voor betaling van ondersteuning aan deze persoon in geval van onverhoopte armoede zou opdraaien (zie afbeelding 2).

Gezicht op
de Vecht met
rechts herberg/
gemeentehuis
De Zwaan. Bron
HUA 206391.

De controle daarop was in Maarssen zeer nauwgezet. Dat gaf overigens nog wel eens problemen, om te beginnen met de buurgerechten. Zo had Breukelen-Nijenrode een barende vrouw over de grens gebracht om Maarssen voor de kosten van moeder en kind op te laten draaien.⁴⁾ Ook tussen Maarssen en Maarsseveen gaf het problemen bij onderlinge verhuizingen: Maarssen vroeg dan geen verklaring, Maarsseveen wel.⁵⁾ Ook toen wisten rechtzoekenden de weg naar de rechterlijke macht te vinden. Maarssen werd dan ook wel eens door het Hof van Utrecht teruggefloten als er een te strenge beslissing was genomen. Een ander speerpunt van beleid was de brandweezorg. Natuurlijk was er de door de provincie voorgeschreven schouw van kraaien en eksternesten, stookplaatsen en brandblusmiddelen. De daarbij opgelegde boetes werden in Maarssen zo nodig door de verkoop van huisraad geëxecuteerd. Daarnaast was er een (betaalde) brandweer, bestaande uit een brandmeester, twee assistent-brandmeesters en 21 brandwachten die de brandspuit bedienden.

Niet altijd verliep de invoering van een maatregel voorspoedig. Zo werd, toen de Oostenrijkse keizer zich in 1784 vanuit het zuiden dreigend opstelde, nauwelijks gehoor gegeven aan de oproep

om zich te melden voor de burgerbewapening. De reden daarvoor was dat er een omvangrijk Maarsseveens-Maarssens (patriots) exercitiegezelschap was, waarvan nogal wat weerbare mannen lid waren.⁶⁾ Het was overigens niet zo dat Maarssen zich altijd even volgzzaam opstelde: van controle op andere bedrijfstakken dan de bakkers, bijvoorbeeld de aanneming van openbare werken, is weinig bekend en aan de school werd meer aandacht besteed dan aan de kerk (zie afbeelding 3).

Ambachtsvrouw

De ambachtsvrouw van Maarssen hield zich bij tijd en wijle ook persoonlijk bezig met de aangelegenheden die in haar heerlijkheid speelden. Toen in 1776 was besloten om straatlantaarns te plaatsen, kwam zij met het idee om dat niet alleen in het dorp, maar ook op een aantal buitenwegen te doen. Opvallend in deze kwestie is dat de schepenen en de ambachtsvrouw hier een lijn trokken die afweek van de opvatting van de schout, die plaatsing buiten het dorp te duur vond. Het jaar daarna gaf zij de wens te kennen dat er iemand zou worden aangesteld om de as en het vuilnis op te halen. Ook stelde ze in 1783 een terrein beschikbaar waarop door een groep uit Maarssen

4

Veu du Village de Maarssen en Hollande.

Maarssen in
spiegelbeeld ±1780.
De ophaalbrug
zou in 1787 deels
gesloopt worden.
Bron HUA 206205.

en Maarsseveen, naar later zou blijken sterk patriotsgezinden, exercities gehouden konden worden. Goed overleg tussen dorpsbestuur en ambachtsvrouw leek in veel gevallen mogelijk, maar in het voorjaar van 1787 werd de sfeer toch behoorlijk grimmig. Zij kwam terug op de door haar verleende steun. Er werd een turfdrager ontslagen en er ging een oproep uit aan de turfdragers, turfvolsters en kleppers om zich te onthouden van deelname aan de ongeregelde heden en zich als stille lieden te gedragen, dit alles op straffe van ontslag. In opdracht van de patriotse bevelhebber Van Salm was inmiddels de brug over de Vecht deels gesloopt om de stadhouderlijke troepen, die vanuit Amersfoort de stad Utrecht aan de noordkant wilden omsingelen, tegen te houden (zie afbeelding 4). Waarschijnlijk zat het gerechtsbestuur ermee in de maag hoe dat naar de vrouwe gecommuniceerd moest worden. Aanvankelijk leek de reactie mee te vallen: ze sprak de bereidheid uit om een deel van de kosten van een nieuwe verbinding te dragen, maar enige dagen later bleek ze van gedachten veranderd te zijn. Uiteindelijk werd een veerbootje ingezet waar ingezetenen gratis gebruik van konden maken, maar waar anderen voor moesten betalen.⁷⁾

Tussen revolutie en Koninkrijk der Nederlanden

Het was een op zijn zachtst gezegd enigszins onbestemde tijd. Maarssen werd in 1798 samengevoegd met Maarssenbroek en Nieuw-Maarsseveen; in 1801 werd Nieuw-Maarsseveen weer een afzonderlijke gemeente en in 1815 werden Maarssen en Maarssenbroek weer ontvlochten.⁸⁾ Nadat 1798 een democratische grondwet had opgeleverd werd deze ontwikkeling na de grondwet van 1801 via de grondwetten van 1805, 1806, 1810, 1814 en 1815 weer teruggedraaid. In Utrecht kwam in 1802 een Reglement voor het Departementaal Bestuur waaruit ook een aantal taken voor de gemeentebesturen kon worden afgeleid. Veel veranderde daar overigens niet door; het was veeleer een beschrijving van de bestaande situatie. Wel kwamen er door de toenemende centralisatie meer nationale wetten, bijvoorbeeld op het terrein van onderwijs en belastingen. Ook deed de veldwachter als nieuwe gemeentefunctionaris in 1813 zijn intrede. Sommige veranderingen werden soepel ingevoerd: de veldwachter werd betaald uit een omslag over de gebruikers en eigenaren van de gebouwen. Bij andere zaken ging dat lastiger: de inkwartiering, die op zeker moment 400 man beliep, kostte de

gemeente in de periode 1803-1810, door pech of door ongelukkig boekhouden, een bedrag van driehonderd gulden. In het zicht van de dreigende invoering van de dienstplicht trachtte het bestuur in 1810 deze rampspoed (vanwege de kans dat de jonge mannen op één van de Napoleontische veldtochten mee zouden moeten) af te wenden door het aanwerven van vrijwilligers. Dat kostte voor zeven personen, inclusief kleding en vervoer naar hun plaats van bestemming, de lieve som van ruim vierhonderdvijftig gulden.

Het Koninkrijk der Nederlanden

De door Napoleon opgebouwde ambtenarij werd dankbaar door Willem I overgenomen, evenals een groot deel van de tijdens de Franse Tijd ontstane wetten. Ook voor de gemeenten op het platteland kwamen er nu voor het eerst centrale regelingen.⁹⁾ De essentie ervan was dat het éénhoofdig gezag van de koning in de gemeente werd vertegenwoordigd door de schout, die toen burgemeester ging heten. De ook in 1825 verplicht ingevoerde 'assessoren' of wethouders hadden voorlopig weinig in te brengen. Betekende dit nu, dat het Maarssens bestuur zijn manoeuvreerruimte kwijtraakte? Ter illustratie volgen hier enkele aangelegenheden waarbij het dorpsbestuur anders dacht dan de hogere overheid.

Om te beginnen weer iets over de financiën. Het werd steeds meer de bedoeling dat de gemeenten hun uitgaven dekten door het heffen van 'opcenten'; dat waren opslagen op de door het Rijk geheven belastingen. Dat bedrag werd tegelijk met die belastingen geëind, zodat de gemeente afhankelijk was van de inzet van de Rijksbelastingdienst. De schout van Maarssen trok in 1823 in zijn verslag aan de gouverneur van leer over de kwaliteit van de heffing en in het bijzonder de controle daarop. Scherper toezicht zou volgens hem mogelijke samenspanning tussen bakker en molenaar voorkomen. Hij had volgens zijn zeggen de opbrengst zien teruglopen van tussen de vierhonderd en vijfhonderd gulden tot honderd-zestig à honderdtachtig gulden. Het volgende jaar wendde hij zich opnieuw tot Gedeputeerde Staten met een aantal voorstellen om ontduiking tegen te gaan. Daarnaast benoemde de gemeente zelf een

De klepperwacht maakte een vast onderdeel uit van de nachtwacht. Prent J.H. Moesman ±1900. Bron HUA 31729.

tweetal ingezetenen die voortaan bij de door de rijksambtenaren uitgevoerde peilingen aanwezig zouden zijn.

Ook ten aanzien van de controle op het onderwijs hield het gemeentebestuur een vinger in de pap. Op voorstel van de provinciale schoolopziener waren daar twee toezichthouders voor benoemd. Maarssen wilde daar ook zelf bij betrokken blijven en behield zich het recht voor om zelf een of meer personen aan het toezicht toe te voegen. Een ander teer punt betrof de nachtwacht. In 1823 was besloten dat de in alle plaatsen aanwezige 'rustende' en dus niet actieve schutterijen nachtwachtdiensten moesten verrichten. Het kantonale hoofdkwartier daarvoor was niet in Maarssen maar in Breukelen-Nijenrode gevestigd. Dat leidde in Maarssen tot nogal wat klachten. Gebrek aan informatie, het feit dat inwoners niet

in de eigen plaats als nachtwacht rondgingen maar in een aangrenzende gemeente, baldadigheden en gebrekkige discipline waren de belangrijkste klachten. Een zaak voor de krijgsraad werd afgewend doordat in overleg tussen de schouten van beide plaatsen het probleem van het niet in de eigen plaats rondgaan van de nachtwacht werd opgelost. Het idee om de rustende wachten in te zetten voor de nachtwacht was in 1826 alweer een stille dood gestorven. De dorpsbesturen moesten weer een eigen plan voor de nachtwacht indienen. Toen Maarssen daar vervolgens van Gedeputeerde Staten geen reactie op kreeg, besloot de gemeenteraad, tegen de wil van de burgemeester, om de nachtwacht niet in werking te zetten. Deze harde actie zette GS kennelijk aan tot een reactie. Na enig heen en weer corresponderen kwam er een regeling uit de bus die het in ieder geval tot 1829 uithield (zie afbeelding 5).

Kortom: het dorpsbestuur kon zijn eigen opvattingen goed handhaven tegenover die van andere overheden. Ook bleek dat binnen dat dorpsbestuur de wil van de burgemeester niet altijd wet was. Hiermee viel samen dat er in Maarssen vrij veel, meest notabele, inwoners via commissies bij het beleid betrokken werden.¹⁰⁾ Hoewel zij niet de formele zeggenschap hadden van de vroegere geërfden, bleef er dus toch invloed van de ingezetenen op het beleid bestaan.

Conclusie

In het vorige artikel werd de meewarige opmerking van Van Heusde uit de negentiende eeuw over de bestuurskracht van de dorpsbesturen gememoreerd. Een mening die ook in de twintigste eeuw te vernemen was: *'De kwaliteit van de dorpsbesturen was laag... en het platteland stond geheel onder de voogdij van de Provinciale Staten, die de gemeenteraden benoemden'*.¹¹⁾ Uit dit artikel en het voorgaande blijkt dat deze karakterisering voor Maarssen niet opgaat. In de achttiende eeuw was sprake van een eigen beleid en een sterke invloed van de ingezetenen daarop en ook op de samenstelling van het bestuur. Deze invloed bleek in de daaropvolgende tijdvakken opvallend duurzaam te zijn. ●

Bron

Wim van Schaik. *In de maat en uit de pas, Utrechtse dorpsbesturen 1780-1830*.

Noten

1. Geheymsschryver. *Geheymsschryver van staat en kerke der Verenigde Nederlanden, beginnende met die van de provincie Utrecht*. pp. 132-137. Utrecht 1759.
2. RHC Vecht en Venen. Gerecht Maarssen 140. Uitzetting der consumptieve lasten 1789-1790. Een kleine toelichting op enkele beroepen die wij niet meer als zodanig kennen: daghuurders waren arbeiders die per dag werden ingehuurd door de plaatselijke ondernemers, een pluimgraaf zorgde voor het pluimvee op de buitenplaatsen, een catechiseerder was waarschijnlijk een godsdienstleraar en de collecteur verzamelde de provinciale belastingen die door de schouten/gadermeesters in de dorpen was geïnd.
3. Slechts in tien dorpen werden scholarchen aangesteld. Prijzen werden in vijf plaatsen uitgereikt. E.P. de Booy. *De weldaet der scholen, het plattelandsonderwijs in de provincie Utrecht*. p.81.
4. RHC Vecht en Venen Gerecht Maarssen, 3. Notulen van het gerecht 7 januari 1789.
5. Arie de Zwart (2002). Maarssen tussen Patriotse en Bataafse revolutie. In *Periodiek HKM* 29. p.109.
6. Zie hiervoor RHC Vecht en Venen. Gerecht Maarssen 2,3. Notulen van het gerecht.
Zie over de burgerbewapening Joop Uppelschoten. Burgerbewapening in Maarssen en Maarsseveen. Opkomst en ondergang van een politieke beweging. In *Jaarboek Oud Utrecht* 1987. pp. 145-155 en Arie de Zwart (2003). Patriotten oefenden in het park van Ter Meer. Wat merkte Maarssen van de spanning in 1787? In *Periodiek HKM* 29. pp. 70-75.
7. RHCVV. Gerecht Maarssen 3. Notulen van het gerecht 12 juni-20 juni 1787.
8. De grens tussen Maarssen en Maarsseveen liep toen langs de Kaatsbaan en de Nassaustraat (de noordzijde was Maarsseveen en de oostzijde was Maarssen).
9. Reglementen van het bestuur ten platten landen van de provincie Utrecht van 1816 en 1825.
10. Karin Strengers-Older Kalter (2011). Eerst de heren, vervolgens de burgers. Deel 3. De invloed van notabelen op het plaatselijk bestuur. Maarssen na 1813. In *Periodiek HKM* 38. pp. 122-127.
11. J.H. von Santen. Aristocratie en liberalisme. In C. Dekker (red.). *Geschiedenis van de Provincie Utrecht vanaf 1780*. p. 111. Utrecht 1997.

Het Rode Dorp in de Bethunepolder

Een inwonster vertelt...

Clan Visser 't Hooft

Aan het einde van de Nieuweweg, voordat je het dorp Tienhoven bereikt, ligt aan de rechterkant het Rode Dorp, dat zijn naam dankt aan de rode dakpannen op de door de Duitse bezetter in de Tweede Wereldoorlog gebouwde 'boerderijen'. Als je het dorp binnenkomt, staat aan de linkerkant op de hoek het huis van wijlen mevrouw Arnolda Hogenhout-Hofman. Er omheen ligt een mooie, goed verzorgde tuin. Haar man Arie, die inmiddels ook overleden is, was een groot liefhebber van bloemen en planten, evenals zijn broer Huib, die in het ouderlijk huis woonde aan de Nieuweweg.

Toen ik mevrouw Hogenhout interviewde in 2000 was zij één van de oudste ingezetenen van de polder en zij herinnerde zich nog veel van vroeger. Ze was actief lid van de Historische Kring Maarssen en verdiepte zich in de geschiedenis van de Tienhovense kerken, waar ze ook spannende verhalen over wist te vertellen.

Het Rode Dorp

Het Rode Dorp werd gebouwd in 1950 en vanaf dat moment woonden Arie en zijn vrouw in dat aparte buurtje dat een kleine sociale gemeenschap vormt, los van het dorp Tienhoven en min of meer los van de Bethunepolder, maar toch betrokken bij alles wat er in het dorp en in de polder gebeurt. Tot ongeveer 1980 stond er een wijkgebouw waarin de wijkzuster van het Groene Kruis woonde. Toen het Groene Kruis werd opgeheven verdween de wijkzuster, maar het gebouw staat er nog en hoort tot de zogenaamde 'moffengebouwen'. In de oorlog onteigenden de Duitsers de grond van de familie Hoozeveld en bouwden er een paar bunkers op in de vorm van boerderijen met buitenmuren van wel 50 cm dik en met rode daken, zodat het vanuit de lucht inderdaad normale bebouwing zou lijken. In de huizen van

de nummers 12, 13, 14 en 15 zijn de versterkte muren die dwars door het huis lopen, nog goed te zien. De bedoeling was dat er een stoorzender geplaatst zou worden om de radio-uitzendingen van de Engelsen te dwarsbomen. Er moesten dus ook huizen zijn voor de officieren en de manschappen. Om een of andere reden is het nooit zover gekomen. De zender is er nooit neergezet, de bezetters hebben er niet gewoond en de gebouwen hebben dus nooit gefunctioneerd waarvoor ze bedoeld waren. De gemeente Tienhoven heeft na de oorlog de grond aangekocht en het Rode Dorp geschikt gemaakt voor bewoning. In 1950 zijn er nog eens zes huizen bijgebouwd.

Eén van de bekendste bewoners van het dorp was Bertus Saarloos; wie kende hem niet? Hij kwam altijd langs in zijn kleine, rode vrachtauto met alles wat je in en om het huis zoal nodig zou kunnen hebben; van kachelzwart tot sloothaken, van waspoeder en strooizout tot klompen. Met zijn

Vader Hogenhout had een
mooi grijs pak voor Arie op
de kop weten te tikken in ruil
voor vijf pond roomboter.

boerderij wou het maar niet lukken; een windhoos gaf de doodklap en zo waren Bertus en zijn vrouw aan een nieuw leven begonnen in het Rode Dorp. Zij zorgden voor mevrouw Hogenhout alsof het

hun eigen moeder was. Iedere dag liepen ze even bij haar binnen voor een praatje. Het Rode Dorp is echt een 'nabuurship' geworden in de ouderwetse betekenis van het woord en is dat gebleven tot op de dag van vandaag.

De oorlogstijd

Ik was in 2000 bij mevrouw Hogenhout om met haar te praten over haar ervaringen in de oorlogstijd. Zij had al jong haar beide ouders verloren en toen ze verkering kreeg met Arie Hogenhout werd ze als een dochter in het gezin opgenomen. Moeder Hogenhout had één dochter en vijf zonen, dus ook voor dochter Alie werd Arnolda al gauw echt een zusje. Toen de polder onder water stond omdat de bezetter de dijk doorgestoken had, sliepen een paar van de jongens op de zolder van de deel. De stal was net gebouwd en de zoldervloer en het dak lagen er nog los op. Dat gaf de jongens als ze in bed lagen het vreemde gevoel dat ze lagen te dobberen en als het ware op een vlot lagen te slapen. Er is een foto bewaard gebleven waarop de hele familie uit het raam boven het spoelhok is geklommen om met elkaar te poseren onder deze benarde omstandigheden (zie afbeelding 1). Arnolda werkte toentertijd op het postkantoor in Hilversum en moest dus elke dag op de fiets heen en terug. Arie was net als zijn broer Huib een handige knutselaar en had voor haar fiets massieve banden gemaakt. De Nieuweweg en de weg door Breukeleveen waren nog grindwegen, maar de weg door Loosdrecht bestond uit een paardenpad met in het midden straatklinkers en aan de zijkan- ten kinderhoofdjes. Je moest dus met je fiets in het midden blijven rijden, anders werd je beroerd van het gehobbel. Het lastigste was de oversteek over het gat in de dijk. Daarin was een schouw gelegd om daarover naar de overkant te kunnen komen. Dan moest je dus met je fiets in die wiebelende turfboot stappen en aan de andere kant er weer uit zien te komen. Elke dag zag Arnolda daar als een berg tegenop, want je zou best eens mis kunnen stappen en in het water terecht kunnen komen. Gelukkig is dat niet gebeurd. Dat gat vormde een enorm probleem toen het gedicht moest worden, want wat er ook ingestort werd om het water

Op het spoelhok van boven naar beneden: Ali Hogenhout en een vriendin; Gerrit Hogenhout met naast hem Arnolda Hofman; voor Arnolda zit Arie Hogenhout, naast hem moeder Geertje; voor Arie zit Sientje Verhoef. Huib heeft de foto gemaakt. Dan vissend Hermanus Hogenhout (onlangs overleden) en Cees Hogenhout. Je kunt zien dat het water toen al zakkende was. De streep op 'het hok' geeft aan tot waar het water heeft gestaan.

tegen te houden, het mocht niet baten. Iedereen hielp mee, maar het lukte niet; totdat iemand op het lumineuze idee kwam om een oude praam beladen met stenen erin te laten zakken. Althans, dat zegt de overlevering.

Trouwfoto van Arnolda Hofman en Arie Hogenhout.

In 1945 zijn ze getrouwd, Arie en Arnolda (zie afbeelding 2). Arie had zich als oorlogsvrijwilliger gemeld en vertrok voor drie jaar naar Nederlands-Indië. Arnolda had weliswaar een kosthuis in Hilversum, maar de hospita vond dat gedoe met die bonnen maar lastig en zo kwam het dat ze die eerste jaren van haar huwelijk in de weekends bij haar schoonouders bleef wonen. Ondanks alle schaarste werd de bruiloft goed gevierd. Koetsen en paarden werden her en der uit de polder geleend. Het bruidspaar zat in een koets

uit Breukelen, bespannen met een schichtig paard dat voor de nodige opschudding zou zorgen. Bij jachthaven Manten hing de vlag te wapperen en het paard schrok daar zo van dat het begon te steigeren en de koetsier de grootste moeite had om het in bedwang te houden. Op de terugweg kwam de koets door een schrikbeweging van het paard bijna in de Vecht terecht.

Bruid en bruidegom zagen er allebei op hun paasbest uit, want vader Hogenhout had een mooi grijs pak voor Arie op de kop weten te tikken in ruil voor vijf pond roomboter (en boter was in die tijd een uitermate kostbare zaak!). Alie kon heel goed naaien en had voor Arnolda een trouwjapon gemaakt van roze stof die ze nog in de kast had liggen om twee onderjurken van te maken. Daar waren ze aan gekomen dankzij 'de Neus', een man uit het woonwagenkamp die (zwart) handelde in textiel en af en toe langs kwam om zijn waar aan te bieden. Het werd een prachtige jurk met pofmouwen en een gesmukt tasje erbij van dezelfde stof. Roze anjers als bruidsboeket maakten de bruid tot een plaatje. Moeder Hogenhout had van kaakjes uit een blik dat als voedseldropping in de polder terecht gekomen was, taartjes gemaakt met een laagje zelf gekarnde boter ertussen met opgespaarde suiker. Het was een traktatie! Dat blik was niet zomaar in de polder gedropt. Op een dag dat er weer vliegtuigen overkwamen voor een voedseldropping waren de drie vrouwen Hogenhout, moeder, Alie en Arnolda met een rood, een wit en een blauw truitje aan op het dak gaan staan om naar de Engelsen te zwaaien. Misschien als blijk van waardering voor dit gebaar, gooiden de Engelsen een blik kaakjes naar beneden. De jongens werden er meteen op uit gestuurd om het blik in de polder op te sporen en thuis te brengen. Het was precies op tijd en kwam natuurlijk goed van pas!

Het is goed dat zulke herinneringen aan persoonlijke belevenissen uit de Tweede Wereldoorlog verteld en ook opgetekend worden, want de generatie die het allemaal heeft meegemaakt is nagenoeg uitgestorven. De Bethunepolder heeft sindsdien veel nieuwe inwoners gekregen; die zullen op hun beurt hun verhalen vertellen. ●

Binnenkijken in de Westbroekse poldermolen van Oud-Zuilen

Tineke Barneveld

De afgelopen twee jaar heeft de kleine wipwatermolen Buitenweg volop in de belangstelling gestaan.

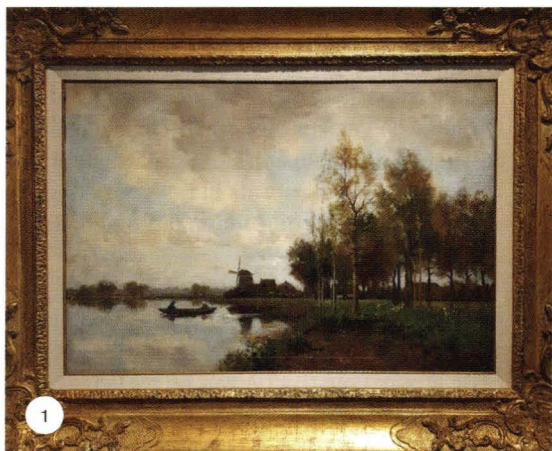
De nachtelijke brand in maart in 2016, de herrijzenis uit zijn as en de feestelijke ingebruikstelling in juni 2018 door Prinses Beatrix, het kan u allemaal bijna niet zijn ontgaan.

Nu vragen wij u aandacht voor zijn grote stoere buurman: de poldermolen Westbroek en het gaat ons vooral om het interieur. Ria Tijhuis maakte de foto's en u wilt vast ook iets weten over de geschiedenis van de molen.

Op een olieverfschilderij van F.J. van Rossum du Chattel (1856-1917) is de mogelijke voorganger van de huidige molen te zien (zie afbeelding 1). Die molen is in 1743 verplaatst naar de standplaats die wij nu kennen aan de Nedereindsevaart, veel verder van de Vecht vandaan. Vermoedelijk was de reden hiervoor dat het bos aan de overzijde van de Vecht bij zuidwestenwind de molen nogal de wind uit de zeilen nam. Een andere reden hiervoor was dat de trekpaarden die over het jaagpad langs de Vecht liepen of de paarden voor

de rijtuigen over het Zandpad regelmatig zouden schrikken van de voorbij zoevende wieken van de molen. De verplaatste molen was geen lang leven beschoren, waarschijnlijk raakte hij in verval en in 1753 werd een nieuwe achtkantige bovenkruier geplaatst om het water van de polder Westbroek te reguleren. De bouwers van de molen waren de broers Hijmen en Johannes van Zijl uit Lexmond. Molenaars die jarenlang de waterhuishouding regelden in de polder waren Janus Griffioen en zijn zonen. Jan van der Wilt en zijn zoon Willem waren de laatste beroepsmolenaars.

Hoewel de omgeving van de molen idyllisch is, was het leven in en rond de molen vroeger hard. Het vak stond niet bepaald in aanzien en de molenaar stond onder het strakke regime van het

polderbestuur. Wangedrag werd beboet, na herhaling volgde ontslag. Het salaris was bepaald geen vetpot. De molenaar was ook belast met het onderhoud en reparaties aan de molen en hij was tevens sluiswachter. Wel had hij enkele privileges: zijn inwoning was gratis en van het polderbestuur kreeg hij vaak turf, kaarsen en petroleum. Verder mocht hij een stuk grond gebruiken als moestuin en kon hij er wat vee laten lopen. Het vissen op paling vormde ook een kleine bijverdienste.

Op een herfstachtige voorjaarsdag in maart bezoeken Ria en ik de molen Westbroek in OZ. Er staat een stevige wind, 'n dikke 4. Wind doet de ogen van molenaar Daan Ottevanger (zie afbeelding 2) glinsteren! In het binnenste geraamte van de molen klopt en bonkt het vervaarlijk en de wieken zoeven voorbij de molenramen. De wind is vlagerig, *"ik zet maar twee halfjes op de binnenroeden"*, orakelt Daan tegen Arie Harkes, de molenaar op de kleine molen Binnenweg. In de huiskamer van de molen is het gezellig en warm en we krijgen koffie met een molenspeculaasje. Daarna gaat Ria aan de slag met haar camera, want er is veel moois te zien.

In de molen zijn drie bedsteden getimmerd en er is ook een kinderbedstee. Gehaakte beddenspreien, beddenpan en een po ontbreken niet. (zie afbeeldingen 3, 4 en 5) De keuken en sommige bedsteden zijn geschilderd in Pruisisch blauw, want bakerpraatje of niet, vliegen haten de kleur blauw en gaan er niet op zitten. Niemand weet waarom, maar de praktijk wijst uit dat het zo is. Belangrijk als in het voorjaar de vliegeneitjes bij duizenden uitkomen uit het riet van de molen! We beklimmen de trappen en hebben steeds prachtig uitzicht op het landschap vanuit de kleine molenraampjes. We zien de stoere constructie van de molen, alle houtverbindingen zijn op authentieke wijze met pen-gat gemaakt (zie afbeelding 6). Het

langste eiken gebinte is 12 m! De grote koningsspil is indrukwekkend en wordt door het bovenwiel aandreven. Molenaar Daan smeert de assen met reuzel (varkensvet).

In de loop der jaren zijn er meerdere wijzigingen aangebracht aan de wieken en de maalinstallatie. Bij een ingrijpende restauratie in 1983 werd het wienkruis vernieuwd en binnen in de molen werden de schroefpompen vervangen door een vijzel met een lengte van 6 m en een diameter van 2 m. Het Van Eijkgemeal uit 1970 dat vlakbij staat, heeft de bemaling van de polder Westbroek overgenomen. De molen fungeert als reserve-gemaal en is nog regelmatig in bedrijf. Elke woensdag en zaterdag van 10.00 tot 17.00 uur draaien de molens in Oud-Zuilen en ontvangen de molenaars Daan en Arie u gastvrij om een kijkje te nemen. De wipwatermolen Buitenweg en de poldermolen Westbroek vormen samen een markante duo-verschijning in het landschap. Op de afbeeldingen 7 en 8 nogmaals molenaar Daan en de molen.

Als u meer wilt weten over de technische werking van de molen Westbroek, leest u dan het uitvoerige verhaal van de vrijwillige molenaar Gerrit Pouw, die jarenlang op de molen heeft gewerkt en ook molenaars heeft opgeleid. Het is verschenen in 2003 in het Periodiek van de HKM, jaargang 30, nr. 3. Dit verhaal is ook gedigitaliseerd en in te zien op de website van de HKM, onder Periodieken Archief.

Graag maken wij u attent op de buitengewoon interessante expositie Wind Water Wieken en Werk, te zien in het Vechtstreekmuseum. In deze tentoonstelling staan achttien molens centraal van Utrecht tot aan Muiden. De expositie loopt tot en met 15 september. ●

Bronnen

- Gesprekken met de vrijwillige molenaars Daan Ottenvanger en Arie Harkes
- Geschiedenis van de molen Westbroek door drs. W. Smits, periodiek HKM jaargang 9 nr.3, 1982
- De molen van de polder Westbroek bestaat 250 jaar – Gerrit Pouw, periodiek HKM jaargang 30, nr. 3, 2003

Foto's: Ria Tjhuis

De tuinen langs de Vecht

Jaap Versteegh

Onlangs ontdekte ik in Frankrijk een exemplaar van het tijdschrift 'Mon Jardin, ma Maison' uit mei 1993. Hierin stond een lovend artikel over de fraaie tuin van het achttiende-eeuwse herenhuis De Boomgaard in Maarssen. Deze lusthof is een creatie van de eigenaresse Loekie Schwartz die van haar ommuurde tuin een rijkgeschakeerde oase van licht heeft weten te maken of zoals het in het Frans werd verwoord *'Une atmosphère baignée de lumière'*. Dit artikel benadrukte maar weer eens dat de Vechtstreek, naast diverse andere kunstuitingen, ook veel internationaal befaamde tuinen kent en...dat is al eeuwenlang zo.

Agneta Block

In de welvarende Gouden Eeuw verrezen langs

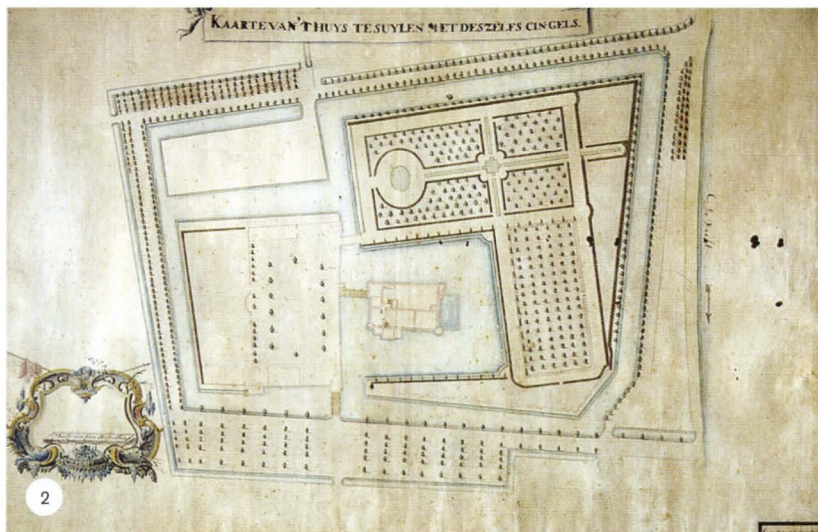
de Vecht veel buitenplaatsen. Zulke huizen waren toonbeelden van grandeur, elegantie en rijkdom en de tuinen maakten daar onlosmakelijk deel van uit. Een bekend voorbeeld uit de zeventiende eeuw was de tuin van de buitenplaats De Vijverhof (zie afbeelding 1). Op 16 juni 1670 werd in Loenen bij een publieke verkoping *'een hofsteede groot ontrent veertien en een halve morgen, leggende aan de Vecht in de jurisdictie van Loenen'* te koop aangeboden. Deze hofstede werd gekocht door Agneta Block (1626-1704). Enkele maanden eerder was haar echtgenoot de Amsterdamse zijdehandelaar Hans de Wolff (1613-1670) overleden. Op 3 juli 1670 werd de hofstede door schout en schepenen van Loenen getransporteerd op haar naam: *'Juffrouw Agneta Blok, weduwe zaliger Hans de Wolff,*

woonende binnen Amsterdam den vrijen eigendom van seeckere huijsingen, hof, berghen, schuere, stalingen ende vordere getimmer en plantagie'. De hofstede bestond uit een gedeelte van circa 4,5 hectare tussen de Vecht en de Herenweg (de huidige Rijksstraatweg) dat leenroerig was aan kasteel Nijenrode en circa 10 hectare weideland aan de westzijde

1 *VYVERHOF, de dat plaats van den A. Benjamin* | *VYVERHOF, maison de plaisance de A. Benjamin*
exceru. op 1. Meerestein nede. | *exceru. recourant vers Meerestein.*

Gravure van het buiten Vijverhof uit 'De zegepraalende Vecht', 1719.

Ontwerp van de Franse, formele tuin van Slot Zuylen uit 1752. Bron: website Slot Zuylen.

van de Herenweg. Als leenvrouw moest Agneta Block haar leenheer, de heer van Nijenrode, 'eenen rooden sperwer' leveren om de leenband te bevestigen. Al snel na de aankoop van deze hofstede aan de Vecht moet Agneta Block begonnen zijn met het aanleggen van boomgaarden, moes- en bloementuinen, met het aanplanten van bos en plantsoen en de bouw van het huis met koepel, orangerie, speelhuizen en ook het graven van de vijvers waar de buitenplaats zijn naam aan dankt. Hier begon ze zich bezig te houden met de botanie. Ze verzamelde honderden planten van over de hele wereld in de tuin. Ze verkreeg veel planten door zaden te ruilen, maar ook door complete, meestal zeldzame, exemplaren te importeren. Ze wordt in de botanische wereld echter vooral herinnerd als de eerste in de Nederlanden die een vruchtdragende ananas kweekte.

Franse, formele tuinen

Een mooi overzicht van de tuinen langs de Vecht uit de Gouden Eeuw is te vinden in het boekwerk 'De zegepraalende Vecht' dat in 1719 werd uitgegeven. Het bevat vele tientallen gravures vervaardigd door Daniël Stoopendaal, met daarop afgebeeld meerdere buitenplaatsen en hun tuinen langs de Vecht. De eigenaars van deze buitenplaatsen, veelal Amsterdamse kooplieden, koketteerden via hofdichten van hun huisdichters met de werken van klassieke

auteurs over het ideale landleven. Velen waren ook gedreven om van de tuinen bij hun buitens aardse paradijsjes te laten maken. Kenmerkende onderdelen van dergelijke tuinen waren de theekoepels, die in de Vechtstreek nog steeds in allerlei soorten en maten zijn te vinden. Deze tuinen worden aangeduid als formele, Franse tuinen. De oorspronkelijke Franse tuin werd geschapen door André le Nôtre (1613-1700), architect des konings aan het hof van Versailles. Le Nôtre slaagde er in symmetrie te verwerken in een harmonieus landschap met behulp van grote grasvelden met parterres, geschoren hagen in strakke lijnen en buxusheggetjes. Nadat Le Nôtre internationale faam had verworven, breidde deze tuinstijl zich al snel uit naar andere Europese hoven.¹⁾ Een internationaal bekend voorbeeld in Nederland is de tuin van Paleis Het Loo, ontworpen door de in Frankrijk geboren architect Daniël Marot, een van Le Nôtres' naaste medewerkers. Via zijn zoon, de architect Jacob Marot (1697-1761), is diens invloed ook doorgedrongen tot in de Vechtstreek. Jacob Marot kreeg in 1752 van Diederik Jacob van Tuyll van Serooskerken (1706-1776), heer van Zuylen, de opdracht tot een ingrijpende verbouwing van Slot Zuylen. Volgens de nieuwste mode moest het middeleeuwse kasteel een buitenverblijf in Franse stijl worden. Het slot kreeg een U-vorm: de weermuur werd gesloopt en de bijbehorende gracht gedempt, waardoor de binnenplaats een voorplein werd. Om een symmetrisch geheel te bereiken werd er een linkervleugel bijgebouwd. Deze symmetrie was terug te vinden in het nieuwe ontwerp van de tuin van Slot Zuylen. Een deel van de gracht aan de zuidzijde werd gedempt, zodat een ruim voorplein ontstond. Een kaart uit deze tijd toont de formele aanleg van de tuin aan de zuid- en westzijde van de slotgracht, met rechte hagen en vele geschoren boompjes (zie afbeelding 2).

Tuin van
kasteel
De Haar.
Foto: Jaap
Versteegh.

De invloed van Jacob Marot is overigens eveneens te vinden in het voormalige stadshuis van de familie Tuyll van Serooskerken aan de Kromme Nieuwegracht in Utrecht, thans in gebruik door Schoevers Opleidingen. Toen ik daar eind vorige eeuw als docent kunstgeschiedenis werkte, trof ik in de docentenkamer een marmeren schouw aan die vergelijkbaar was met die in Slot Zuylen. En de afwerking van de gevel van het grachtenpand was met dezelfde grijze hardsteen uitgevoerd als de gevel van Slot Zuylen. De heer van Tuyll had Jacob Marot kennelijk gevraagd om maar gelijk zijn Utrechtse stadshuis te moderniseren.

Engelse, romantische tuinen

In de negentiende eeuw werd het merendeel van de formele Franse tuinen omgetoverd tot zogenaamde Engelse, romantische tuinen en verdwenen veel marmeren fontein en onder glooiende zandheuveldie een landschappelijke sfeer moesten oproepen. Met deze nieuwe ontwikkeling kwam in Nederland een aantal belangrijke tuinarchitecten op, met als bekendste Jan David Zocher jr. (1791-1870), Henri Copijn (1842-1923) uit Groenekan en Leonard Springer (1855-1940), zoon van de bekende schilder Cornelis Springer.

Zij zijn op verschillende plaatsen in de Vechtstreek actief geweest. Zo is van de buitenplaats Vegt en Stein in Maarssen bekend dat het oorspronkelijke tuinontwerp van de hand van voornoemde Zocher is. Van het huis Middenhoek in Nieuwersluis is bekend dat hij er een stalgebouw voor ontwierp en het grote huis, dat in 1953 afbrandde, moet ook door hem ontworpen zijn. Het ontwerp voor het bijbehorende park wordt daarom eveneens aan Jan David Zocher toegeschreven. Zijn zoon Louis Paul Zocher (1820-1915) trad in zijn voetsporen en was vermoedelijk betrokken bij de aanleg van de tuin van Doornburgh. Het bekendste werk van Henri Copijn in de omgeving van de Vecht is het ontwerp van de tuin van kasteel De Haar (zie afbeelding 3). Rondom dit neogotische kasteel van P.J.H. Cuypers heeft Copijn deeltuinen aangelegd in verschillende stijlen, geïnspireerd op het verleden. Voor het landschappelijk aangelegde park werden bomen van veertig tot zestig jaar oud gebruikt. Om het transport van deze grote bomen door smalle straatjes mogelijk te maken zijn zelfs meerdere huizen gesloopt. Copijn was ook betrokken bij de inrichting van de tuin bij Vreedenhoff in Nieuwersluis (zie afbeelding 4). Rond 1909 heeft hij wijzigingen voor en

Achterzijde
van het buiten
Vreedenhoff.
Aquarel door
Jaap Versteegh.

Rozentuin van kasteel Nijenrode. Foto: Jaap Versteegh.

achter het huis in het oorspronkelijke tuinontwerp uitgevoerd en de drie kassen in de moestuin geplaatst.

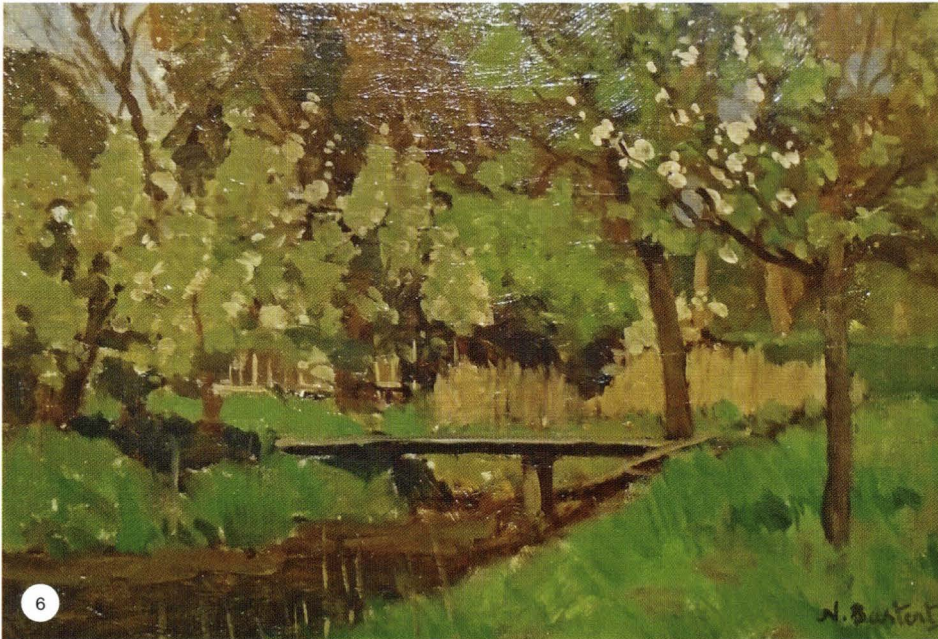
De tuinontwerper en dendroloog Leonard Springer heeft een belangrijke bijdrage geleverd aan het park van kasteel Nijenrode. Het park kent een mengelmoe van stijlen en vormen van aanleg. Kortweg kan men stellen dat vanaf 1915 het park is 'verlandschappelijkt'. Hierbij zijn diverse eigenschappen van de oorspronkelijke aanleg uit 1675 behouden gebleven, maar vrijwel het gehele landschappelijke deel plus de rozentuin zijn van de hand van Springer (zie afbeelding 5).²⁾ Hij tekende ook voor het park van Goudestein en Poelwijk bij Oud-Zuilen.

Een bijzondere plaats binnen dit gezelschap van tuinarchitecten wordt ingenomen door Gijsbert van Laar (1767-1829), de samensteller van het beroemde boek 'Magazijn van Tuin-sieraden' uit 1802. Van hem is in het huisarchief van kasteel Loenersloot een afrekening aanwezig en er zijn aanwijzingen dat hij ook bezig is geweest op Sterreschans te Nieuwersluis.³⁾ Er valt - zo blijkt - nog veel te ontdekken over de werkzaamheden van beroemde negentiende-eeuwse tuinarchitecten in de Vechtstreek.

Geschilderde tuinen

In de late negentiende eeuw werd bovendien het schilderen van tuinen populair. De schilderijen van Claude Monet van zijn tuin in Giverny zijn wereldberoemd, en onlangs was er in het Singer Museum te Laren nog een tentoonstelling te zien, getiteld 'Geschilderde tuinen', waar diverse tuinschilderijen uit de periode rond 1900 werden gepresenteerd. Ook in de Vechtstreek zijn hier voorbeelden van te vinden, onder meer van Nico-

zag ik echter dat de kunstenaar zijn initialen aan elkaar vast schreef en de letter M, voor én achter samenvallend met een letter H, al die jaren als een V was gelezen. Het bleek de signatuur te zijn van de schilder H.M. Heek. Toen dit eenmaal duidelijk was, bleek het vervolgens niet moeilijk om vast te stellen dat het hier om de in 1838 geboren Hendrik Man Heek ging, die samen met zijn broer Gerrit in het dorp Maarssen een boekhandel en uitgeverij dreef. Daarnaast had hij, vakkundig maar vooral

Schilderij van Nicolaas Bastert van zijn tuin in Breukelen. Collectie Kunsthandel Pygmalion.

laas Bastert, van wie bekend is dat hij meerdere impressies van de tuin achter zijn huis in Breukelen schilderde (zie afbeelding 6). Het is niet altijd evident wie de maker van zo'n negentiende-eeuws tuinschilderij is.

Enkele jaren geleden kocht ik een drietal aquarellen van een romantische tuin. Ze leken te zijn gesigneerd door ene H. van Heek. Deze naam werd onder meer vermeld in het standaardwerk 'Buitenplaatsen aan de Vecht' van dr. R. van Luttervelt, maar nader onderzoek leverde weinig informatie over de kunstenaar op. Bij nauwkeurige beschouwing van de betreffende aquarellen

uiterst nauwkeurig, de omgeving van Maarssen vastgelegd in gedetailleerde aquarellen.

Welke romantische tuin hij op de aquarellen had afgebeeld, is nog steeds onduidelijk (zie afbeelding 7).

De huidige situatie

Kunstenaars zijn niet altijd te vertrouwen wanneer het gaat om de exacte weergave van een bepaalde situatie. De artistieke vrijheid van een kunstenaar kan een gevaarlijke valkuil vormen. Dan kan men beter te rade gaan bij ambtenaren, die

Aquarel gemaakt door H.M. Heek rond 1900 van onbekende tuin uit de Vechtstreek. Voorheen Collectie Kunsthandel Pygmalion.

zakelijk verslag doen. Daarom was ik zo blij toen ik enige tijd geleden een 'Streekplan Vechtgebied' van de Provinciale Planologische Dienst Utrecht wist te verwerven. Het betrof een 'Inventarisatie van de Monumenten' uit 1954. Het kwam erop neer dat van de betreffende monumenten een foto was gemaakt en een schematisch bovenaanzicht/tekening van de bijbehorende tuinen was bijgevoegd. Nauwkeuriger was de informatie over de ontwerpen van de verschillende tuinen eigenlijk niet te krijgen. Sindsdien heb ik het voornemen deze foto's en tekeningen te gaan vergelijken met de huidige situatie en de verschillen vast te leg-

gen, maar het is er nog steeds niet van gekomen. Vooralsnog maak ik te hooi en te gras een aquarel in de een of andere mooie tuin in de Vechtstreek. En geniet natuurlijk. ●

Noten

1. Volgens de heer A.J.A.M. Lisman meldt P.J. Lutgers in 'Gezigten aan de Rivier De Vecht' dat er van Boom en Bosch echte bescheiden zijn waaruit blijkt dat '*den Abt le Notre Architect van de tuinen te Versailles*' de tuin heeft aangelegd. Dat (voorlopig) terzijde.
2. Met dank aan Guido Vlug.
3. Met dank aan de heer A.J.A.M. Lisman.

Een terugblik op molen De Hoop

Ria Tijhuis

De vorige aflevering eindigde op het einde van de Straatweg bij de Kininefabriek. Deze weg gaat hier, op de kruising met de Sportparkweg, over in de Amsterdamsestraatweg.

In het boek van De Pijper wordt beschreven dat hij voorbij de Kininefabriek linksaf gaat en korenmolens De Hoop passeert. Deze weg heet dan Binnenweg en valt onder de gemeente Zuilen. Vanwege de expositie 'Wind, Water, Wieken en Werken', in het Vechtstreekmuseum over molens in de Vechtstreek zal deze aflevering gewijd worden aan deze inmiddels verdwenen molen aan de Vecht en aan wat bekend is over zijn voorganger. De website www.molendatabase.nl geeft de exacte locatie aan waar beide molens hebben gestaan.

De eerste molen dateert uit 1629 en opgravingen hebben duidelijk gemaakt dat dit een standaardmolen was die ook op deze plaats heeft gestaan. Op een kaart in de collectie van het Utrechts Archief uit 1629 staat hier, *'waar den Daelsen dijk bij de Vecht uitkomt'*, al een molen getekend. De molen staat ook op de eerste kadastrale kaart van 1812, die is herzien in 1819 en opnieuw herzien en verbeterd in 1831. De molen is gemarkeerd 'rogmolen'.

De opvolger werd gebouwd in 1832 en de gevelsteen ter herinnering aan de eerste steenlegging op 10 mei 1832 door de driejarige C.G. van Voort-huyzen, is bewaard gebleven en in 2013 ingemetseld in één van de gevels aan de De Hoopkade in Op Buuren. Van beide molens zijn ondergronds nog resten bewaard gebleven.

Afbeelding 1 is gemaakt in 1906 vanaf het jaagpad bij Oostwaard en laat de tweede molen zien; deze is door De Pijper gezien tijdens zijn wandeling. Op afbeelding 2 is dat de plaats van het witte pand in het midden, met rechts daarnaast het restaurant Op Buuren. In de leuning van de brug is het blad van de kinineplant uitgebeeld,

als verwijzing naar de Kininefabriek. Molens speelden in de Vechtstreek een belangrijke rol in de waterhuishouding, industrie en voedselvoorziening. Korenmolen De Hoop, in de volksmond de molen van De Ridder genoemd, was een stellingmolen die graan vermaalde en door wind aangedreven werd. Een stellingmolen heeft halverwege de hoogte een galerij, oftewel de stelling van waaraf de wieken worden bediend, zodat in het benedengedeelte een grote bedrijfsruimte beschikbaar is. Hier kunnen de goederen naar binnen of naar buiten worden gebracht, zonder dat men door de draaiende wieken gehinderd wordt. Het onderste deel was van baksteen opgetrokken; het bovendeel met riet gedekt.

Tot na de Tweede Wereldoorlog doet de molen nog dienst. De laatste eigenaar is Arie de Ridder. De ernaast gelegen ACF, nu Brocacef, breidt het fabriekscomplex steeds verder uit en de molen wordt steeds verder ingebouwd waardoor de windvang slechter wordt. Bovendien ondervond korenmolenaar De Ridder geduchte concurrentie van de ABTB aan de Straatweg in Maarssen, die ook een graanmaalterij had. In 1950 wordt de molen door De Ridder verkocht aan de fabriek. In 1953 worden de wieken eraf gehaald en in 1968 wordt de molen gesloopt.

In 2001 geeft DSM aan het terrein dat zich achter de fabriek bevindt te willen afstoten. In de fabriek werd jarenlang een preventief middel tegen malaria ontwikkeld en het restproduct van het fabricageproces werd in de grond en in de Vecht gedumpt, zodat er zo'n 18 hectare grond sterk vervuild raakte. Projectontwikkelaar Kondor Wessels laat in 2004 de grond saneren om deze geschikt te maken voor woningbouw en start met de herontwikkeling van het terrein.

Het resultaat is een geheel nieuwe wijk genaamd Op Buuren Dorp, met huizen in verschillende architectonische stijlen. ●

De Vecht bij Zuijlen.

Met Juliette Jonker-Duynstee raak je niet uitgepraat!

Rob Franse

Wanneer je écht kunt kijken en kunt zien, dan is het een kleine stap naar beeldend overdragen met enthousiasme. Het is dan zelfs een voorrecht. Een voorrecht dat je bijna zonder nadenken overdraagt door je gedrag, je houding en de activiteiten die daaruit voortvloeien. Ben ik nu te wollig? Misschien, maar het is wel wat ik ervaar wanneer ik luister naar Juliette Jonker. Ze praat niet alleen met woorden maar ook met haar oogopslag en haar gehele houding, zonder te acteren. Het is authentieke interesse die voortkomt uit oprecht enthousiasme en die zij vervolgens deelt omdat ze niet anders kan. Alles lijkt dan op z'n plek te vallen. Althans, wanneer jijzelf ook kunt kijken, zien en luisteren. Juliette vertelt aan één stuk door zonder dat het verveelt. Door de combinatie van enthousiasme en pragmatisme heeft zij niets extra's nodig. Dat is best bijzonder. Ze kan vast over vele onderwerpen zo enthousiast vertellen, maar we proberen ons te beperken tot de Vechtstreek. Dat is voor ons beiden eigenlijk al veel te veel voor een gesprek van anderhalf uur.

De aanleiding voor ons gesprek is namelijk die Vechtstreek en zijn cultuurhistorische waarde. Naarmate ik me meer begon te interesseren voor deze streek, kwam ik de naam en de persoon Juliette Jonker steeds vaker tegen. Dan word je nieuwsgierig. De beste manier om je nieuwsgierigheid te bevredigen is om in gesprek te gaan en vragen te stellen. Ik werd niet teleurgesteld, want al voor ik mijn eerste vraag stelde, begon ze vol vuur te vertellen. Ze vertelde vooral over wat we allemaal vanuit haar huis aan de Vecht zagen. Kijken, zien en uitleg krijgen; geweldig! Zonder enige moeite verplaatsten we ons al kijkende van seizoen naar seizoen en van heden naar verleden en weer terug. Het werd me al snel duidelijk dat de gehele Vechtstreek iets bijzonders heeft, iets dat verder

gaat dan de 'groene oase' tussen Amsterdam en Utrecht. Die bijzonderheid is gelegen in het feit dat je bijna acht eeuwen cultuurhistorische ontwikkeling nog steeds op vele plekken kunt zien en beleven! Dat is iets wat wij ons als bewoners van deze streek zelden realiseren wanneer wij met ons werk en andere dagelijkse bezigheden doende zijn. Vinden we misschien dat het hier inmiddels veel te vol en veel te druk aan het worden is? Moeten wij deze prachtige streek dan helemaal voor ons zelf houden? Het is één van die zaken waar Juliette zich wel eens het hoofd over breekt. Door middel van haar vele publicaties, filmpjes, fietsroutes, voordrachten en rondleidingen 'opent' ze immers het gebied niet alleen voor ons bewoners, maar ook voor toeristen. Het antwoord op dat vraagstuk is volgens Juliette waarschijnlijk drievoudig: Door het gebied onder de aandacht te brengen van bewoners, ambtenaren en politiek maak je mensen bewust van de waarde ervan. Zich daarvan bewuste mensen zullen steeds meer respect en waardering krijgen voor hun omgeving: dé grondstoffen voor verstandig behoud. Daarnaast blijft het van belang om te delen. Wie van ons heeft nog nooit familie, vrienden of kennissen meegenomen op, over of langs de Vecht? Wat we liever niet willen, is dan geconfronteerd te worden met al te grote groepen toeristen die onze prachtige Vecht of alle weggetjes daaromheen verstoppert. Kortom, het is een wankel evenwicht: we willen zelf genieten van onze woonomgeving maar we willen ook delen met diegenen die het weten te waarderen en er met beleid mee om kunnen gaan.

Echt iets voor jou...

Natuurlijk had Juliette na haar studie kunstgeschiedenis in Leiden niet het vastomlijnde plan om zich te storten op de cultuurhistorie van onze Vechtstreek. Dingen ontstaan op organische wijze.

Opening Borden-
wandeling Maarssen
door Juliette Jonker,
Hans van Bommel
en wethouder Pieter
de Groene.
Foto: Ria Tijhuis.

Als kind werd ze al door haar ouders meegenomen op culturele vakanties en ontstond er al voldoende interesse om kunstgeschiedenis te gaan studeren. Het zat in haar om te vertellen, dus was ze tijdens haar studententijd al gids. Tijdens de periode dat ze met een vriendin een cateringbedrijf had, luisterde ze maaltijden al op door tussen de gangen door thematische verhalen te vertellen. Pas toen ze in haar verlovingstijd samen zochten naar een geschikte plaats om te wonen en terecht kwam in Vreeland, is zij zich gaan verdiepen in haar nieuwe omgeving en de historie daarvan. Want wat doe je wanneer je net in Vreeland woont, een plek waar 'het toeval' je bracht? Je gaat naar een bijeen-

komst die gehouden wordt ter oprichting van de Historische Kring Loenen en je wordt onmiddellijk ingerekend door enthousiaste vrijwilligers die vinden dat 'dit echt iets voor jou is'. Daar is het begonnen, zo'n 25 jaar geleden, en het is nooit meer opgehouden. Zo is zij al vanaf de oprichting lid van de redactie van het tijdschrift van de Historische Kring in Loenen, de Vechtkroniek. In die 25 jaar leer je ontzettend veel mensen, instellingen, stichtingen en bedrijven kennen en zij leren op hun beurt jou kennen. Je ontwikkelt je en je kennis neemt enorm toe. Je boekenkasten puilen uit. Je wordt gevraagd om te schrijven, te ontwikkelen, te ontvangen, te spreken en je mening te geven. Je doet dat met zo-

veel inzet, enthousiasme en overtuigingskracht dat niemand uit deze gemeente op cultuurhistorisch gebied nog om jou heen kan. Juliette kreeg zelfs -op 29 maart 2018- als eerste de Stichtse Vecht penning! (Ik kan de lezers adviseren om het acht minuten durende filmpje te bekijken waarop burgemeester Marc Witteman Juliette prachtig toespreekt en Juliette op dito manier reageert. Google op 'Stichtse Vecht penning Juliette'.) En dat allemaal doordat Juliette van nature het toeval omarmt...

Wat hebben wij als leden van de Historische Kring Maarssen daaraan? Veel! Onze historische kring is immers opgericht om samen het cultuurhistorisch erfgoed in deze gemeente te behouden, het te laten zien en erover te vertellen. Juliette doet dat ook, maar dan voor de gehele Vechtstreek. Vele handen maken licht werk en sommige handen krijgen meer voor elkaar dan andere handen. Juliettes handen horen bij een ondernemende enthousiasteling die altijd en op vele manieren bezig is met het ontsluiten van het Vechtlandschap in samenwerking met anderen. 25 jaar geleden was er natuurlijk al wat, maar wat er was, werd niet ontsloten. Heel veel bleef binnenshuis, zoals destijds bij het Oudheidkundig Genootschap Niftarlake (sinds 1912). Het digitaal ontsluiten en delen begon pas echt rond 1995, een periode met het hoogtepunt van de VUT-regeling en zo'n beetje het echte begin van 'internet voor iedereen'. Juliette heeft daarin een zeer prominente rol vervuld en doet dat nog steeds. De manier waarop is gedurende die jaren wel steeds veranderd. In het begin ging de aandacht vooral uit naar het delen van kennis via de Historische Kring Loenen, het geven van rondleidingen, het doen van archiefonderzoek, (onder andere omdat mensen bijvoorbeeld meer over de geschiedenis van hun eigen huis wilden weten), en het (mee)schrijven aan boeken. Stukje bij beetje kwamen er andere verzoeken en kwamen er verschillende opdrachten vanuit de provincie en vanuit Vechtsnoer. Zo werkte zij mee aan het opzetten van de website 'Venster op de Vecht'. Momenteel ligt een belangrijk deel van haar activiteiten bij het geven van 'trots' als bodem voor onder andere de gemeenteraad, zoals ze dat zelf zegt. Hoe kun je alle verschillende beslissers zo informeren, betrekken, bewust maken

en laten samenwerken dat zij de beste besluiten nemen om onze unieke Vechtstreek met al haar historie te behouden, zonder de ogen te sluiten voor de hedendaagse wensen en noden. Misschien wel om die reden is er dat prachtige boekje 'De kracht van Stichtse Vecht' dat ze samen schreef met Steven de Clercq op basis van het Narratief van Stichtse Vecht door Marinke Steenhuis. Het kwam in 2018 uit en gaat over de vele gezichten van Stichtse Vecht. In ongeveer 100 rijk geïllustreerde bladzijden wordt in negen verhaallijnen echt alles over het landschap, de geschiedenis en de cultuurhistorie verteld wat resulteert in een prachtige laatste paragraaf getiteld 'Groeien naar de toekomst met wortels in het verleden'. Je kunt het niet beter zeggen. In een recent Periodiek is er een boekbespreking aan gewijd.

Toch verbazen wij ons beiden over het weinige lezen dat menigeen doet zeker gerelateerd aan het enthousiasme dat we vaak ervaren wanneer we iets vertellen. Juliette ervaart dat bij de vele lezingen en rondleidingen die zij geeft en ik soms als gastheer in het Vechtstreekmuseum. Hoe goed er ook geschreven wordt, een persoonlijk, enthousiast verteld verhaal krijgt bijna altijd veel meer aandacht. Wij houden het erop dat wij tot de beperkte groep 'gekkies' behoren die niet alleen graag praten, maar ook graag lezen (naast natuurlijk kijken en luisteren). In het verlengde daarvan vragen we ons af of het wat zou zijn om een soort bijeenkomsten (op locatie?) te organiseren voor al diegenen die willen weten hoe bevoorrecht ze zijn om juist in deze omgeving te wonen...

Naar aanleiding van het gesprek met Juliette Jonker wil ik de lezers twee adviezen geven: Lees het boekje 'De kracht van Stichtse Vecht' (o.a. te koop in het Vechtstreekmuseum) en bezoek de website van Juliette: www.vechtexclusief.nl. Op die site vind je tevens een overzicht van haar andere publicaties. Juliette behoeft van mij natuurlijk geen advies. Ik blijf gewoon naar haar luisteren en van haar lezen over haar win-win-win-droom van kwaliteit, rust, schoonheid, cultuur, historie en natuur die ook voor toekomstige generaties behouden moet blijven in deze prachtige omgeving tussen twee grote en drukke steden... ●

Abraham van der Hart, architect van Elsenburg III

Jan Simonis, Hans van Bommel, Jaap Kottman

In de twee voorgaande delen van deze reeks werd een beschrijving gegeven van de vertrekken op de woonverdieping van Elsenburg III. Welke aanknopingspunten biedt deze beschrijving nu voor het antwoord op de vraag wie de architect was van Elsenburg III?

Onbekende architecten

We kennen weliswaar de namen van enkele beroemde architecten van buitenhuizen aan de Vecht, maar in algemene zin is op te merken dat niet echt bekend is wie de bouwmeesters waren van de vele buitenhuizen in de Vechtstreek in de zeventiende en achttiende eeuw. Die anonimiteit van de bouwmeesters neemt toe als er in de achttiende eeuw een ander type architect langs de Vecht werkzaam is: de theoretisch onderlegde architect wijk voor de aannemer-architect of burgerbaas.¹⁾ Het waren practici die dachten in geijkte bouwtypen. Hun aandacht ging vooral uit naar de uitvoering en de detaillering. Deze 'burgerbazen' bouwden in de achttiende eeuw vele buitenhuizen langs de Vecht, maar ook hier geldt dat er slechts vermoedens bestaan over wie wat bouwde. Zo wordt bijvoorbeeld de Amsterdamse architect-timmerman J. Hagen genoemd als mogelijke bouwmeester van het nieuwe Goudestein uit 1754.

Deze situatie geldt deels ook voor Elsenburg. Elsenburg I is het werk van de beroemde Philips Vingboons, maar de naam van de bouwmeester van het volledig veranderde of nieuwe Elsenburg II is niet bekend. Daniël Marot, de vader van Jacob Marot, wordt in verband gebracht met Elsenburg II, maar waarschijnlijk betreft dit de tuinarchitectuur en de bouw van een theekoepel. Ook over de architect van het nieuwe Elsenburg III weten wij

tot nu toe niets met zekerheid. Al jaren vindt er een discussie plaats waarin verschillende namen worden genoemd: Jean-Baptiste Dubois als uitvoerend architect van een ontwerp van Elsenburg van de hand van Michel de Triqueti, Leendert Viervant, Roelof Roelofsz. Viervant, Jacob Otten Husly, Abraham van der Hart en zijn leerling Bartholomeüs Ziesenis.²⁾ Er zijn echter verscheidene aanwijzingen die het waarschijnlijk maken dat Abraham van der Hart de architect was van Elsenburg III.

Van Abraham van der Hart (1747-1820), Amsterdams stadsbouwmeester, weten we inmiddels nagenoeg zeker dat hij de ontwerper is geweest van het voornaamste vertrek van Elsenburg III, de grote zaal of salon. Het was de hoogleraar geschiedenis van de architectuur en directeur van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg C.A. van Swigchem die in 1965 in zijn dissertatie deze stadsbouwmeester in verband bracht met Elsenburg III als ontwerper van de 'Saal' van dit buitenhuis.³⁾ Zie hierna de conclusie van Van Swigchem.

Stadsbouwmeester van Amsterdam

Abraham van der Hart werd in 1777 tot stadsbouwmeester van Amsterdam benoemd en hij bekleedde deze functie tot aan zijn dood in 1820. Naast zijn werk voor de stad Amsterdam, werkte hij in zijn vrije tijd ook voor particulieren. Als particulier architect was Van der Hart, aldus Van Swigchem, werkzaam voor de rijke, zeer rijke patriciërs. Door zijn werk kwam hij dagelijks met hen in contact. Hij bouwde of moderniseerde niet alleen hun woningen in de stad, maar was ook betrokken bij het ontwerpen en/of de modernisering van hun buitens. Hij was befaamd als ontwerper van stijlvolle interieurs en was mede daarom een

De blauwe zaal in het Hodshon-huis van Van der Hart. Vergelijk de stucdecoratie op de wand met de stucdecoratie van het Deutz-huis (afbeelding 2) en van Elsenburg (afbeelding 3).

gevraagd architect. In zijn loopbaan van meer dan veertig jaar heeft Van der Hart veel voor particulieren ontworpen. Er zijn weinig tekeningen bewaard gebleven van de 'lusthoven' die Van der Hart ontworpen heeft, maar gelukkig wel 'het ontwerp voor de inrichting van een salon voor het Huis Elsenburg aan de Vecht'.

Van Swigchem onderscheidt drie perioden in het werk van Van der Hart. In de eerste decennia laat hij zich zien als een representant van de neoclassicistische richting uit de Lodewijk XVI-tijd. De tweede fase begint rond 1790 waarin hij, via zijn leerling B. Ziesenis, in aanraking komt met het werk van de achttiende-eeuwse neoclassicistische Schotse architect en interieurontwerper Robert Adam (1728-1792).⁴⁾ In een reeks van interieurs die hij in die jaren ontwierp, zien wij deze invloed weerspiegeld. Vanaf het begin van de negentiende eeuw staat Van der Hart overwegend onder invloed van de Franse architectuur, in het bijzonder van Durand en de hofarchitect van Lodewijk Napoleon, Thibault, met wie hij samenwerkte.

De architect van de 'Saal'

Van Swigchem noemt bepaalde 'elementen' die telkens terugkeren in het werk van Van der Hart. Kenmerkend voor zijn werk zijn de zalen of salons met afgeronde of afgeschuinde overgangen tussen muren en plafonds en de toepassing van gebogen wanden. Die afgeronde overgangen zijn bijvoorbeeld te zien in de ontwerpen van het Deutz-huis (ambtswoning van de burgemeester van Amsterdam aan de Herengracht uit 1672, maar rond 1791 door Abraham van der Hart ingrijpend verbouwd), het Hodshon Huis (neoclassicistisch stadspaleisje aan het Spaarne in Haarlem uit 1794), Huis Kops (neoclassicistisch woonhuis in Haarlem uit 1794), het Barnaart-huis (herenhuis in neoclassicistische stijl aan de Nieuwe Gracht in Haarlem uit 1804) én ook in het ontwerp van de salon van Elsenburg.

In de vroege interieurs van Van der Hart is een voorkeur te zien voor uitvoering in hout, in tegenstelling tot later toen hij juist veel prachtige interieurs maakte in stuc, zoals het geval is bij de

De antichambre (burgemeesterskamer) van het Deutz-huis in Amsterdam van Van der Hart. Zie de stucdecoratie op de wand.

‘Saal’ of salon van Elsenburg. Deze interieurs in stuc, die hij na 1790 onder invloed van de Schotse architect Robert Adam (zie hierna) maakte, zijn representatief voor de overgang van de Lodewijk XVI-stijl naar de empirestijl. Vaak is dan sprake van een tegenstelling tussen een sober neoclassicistisch exterieur en een kleurrijk, rijkelijk gedecoreerd interieur.

Kenmerkend voor Van der Hart is ook de uitvoering van zijn stuczalen en -kamers in pasteltinten als lila of groen, blauw met wit, ook wel lichtblauw en wit gecombineerd met donkerblauw en (oud) roze. Deze kleurstelling wijst eveneens op de invloed van Robert Adam. Ook bij Elsenburg worden in de ‘Saal’ of salon deze kleuren toegepast, zelfs in een nog grotere verscheidenheid van kleurtegenstellingen.

Een vergelijking van de kenmerken van de ‘Saal’ of salon van Elsenburg met die van de salons in huizen waarvan vaststaat dat zij van Van der Hart zijn, doet Van Swigchem concluderen dat het ontwerp van de salon van Elsenburg van de hand

van Van der Hart geweest moet zijn. *‘Wanneer wij de in stuc uitgevoerde antichambre van het Deutz-huis vergelijken met de ontwerptekeningen voor een zaal in de buitenplaats Elsenburg en de blauwe zaal in het Hodshon-huis is de overeenkomst frappant. Deze drie zalen vormen duidelijk één serie’* (zie afbeeldingen 1, 2 en 3).⁵⁾ Deze conclusie

wordt in Van Swigchems dissertatie op nog meer huizen betrokken: *‘Er valt een duidelijke stilistische verwantschap te bespeuren tussen de salons in de Huizen Kops, Deutz, Hodshon, Barnaart en Elsenburg, die slechts is te verklaren, als we aannemen dat deze door één architect zijn ontworpen.’*⁶⁾

Van Swigchem beschikte bij zijn analyse van Elsenburg niet over de derde belangrijke bron van informatie met betrekking tot Elsenburg III, het veilingbiljet dat in 1810 voor de verkoop van het huis werd opgesteld (het huis werd niet verkocht en twee jaar later afgebroken). Het biljet is belangrijk als bron van informatie over het interieur van de andere vertrekken van het huis en daarmee voor de vraag wie de architect was van Elsenburg.

Salon van Elsenburg. Zie de stucdecoratie op de wand.

Abraham van der Hart, architect van Elsenburg

Als nu valt aan te nemen dat Abraham van der Hart de architect was van de 'Saal' van Elsenburg, is het dan niet zeer aannemelijk dat hij ook de architect is geweest van heel Elsenburg III? Waarom zou Van der Hart - stadsbouwmeester en een bekend en veel gevraagd architect in de rijke Amsterdamse patriciërskringen - wel het meest prestigieuze deel van het huis hebben ontworpen, maar niet de rest van het huis? Dat is een weinig plausibele veronderstelling. Bovendien bestaat er tussen de 'Saal' van Elsenburg en de andere vertrekken van het buitenhuis een overeenstemming in kenmerken, een zekere eenheid in ontwerp en inrichting. Een dergelijke overeenstemming maakt aannemelijk dat Abraham van der Hart niet alleen de architect was van de 'Saal', maar van het hele huis. Zoals gezegd ondergaat het werk van Van der Hart vanaf 1790 onder invloed van de Schotse architect Robert Adam een stijlverandering. Hij gaat bij voorkeur in stuc werken en de interieurs worden uitgevoerd in een specifiek decoratieprogramma met een specifiek

kleurengamma. Kijken we nu naar Elsenburg, dan valt te constateren dat het gebouwd is in de periode, namelijk rond 1795, waarin Abraham van der Hart veel in stuc is gaan werken en dat - zo blijkt uit de beschrijving van het veilingbiljet - niet alleen de 'Saal', maar alle kamers van Elsenburg in stuc zijn uitgevoerd en veelal op een wijze die kenmerkend was voor Van der Hart, namelijk met afgeronde overgangen tussen plafond en muur. Over verschillende vertrekken van Elsenburg wordt in het veilingbiljet immers opgemerkt dat zij koepelsgewijs zijn gestukadoord, dat wil zeggen dat de overgang van wand naar plafond uit een gebogen vlak bestaat.

De eenheid in stijl komt ook tot uitdrukking in het gegeven dat niet alleen de 'Saal', maar ook vele andere kamers zijn ingericht met een 'Engelsche' schoorsteen van gekleurd marmer en met spiegels met vergulde lijsten. De kleuren van het marmer (groen met wit, volledig wit, agaat met wit) komen overeen met het door Van der Hart gebruikte kleurengamma.

Tot slot valt te constateren dat opdrachtgever

en architect elkaar van nabij gekend moeten hebben. Jan de Witt was Amsterdams stadsbestuurder en Abraham van der Hart was Amsterdams stadsbouwmeester en gevraagd ontwerper van stads- en buitenhuizen voor de Amsterdamse kooplieden en regenten. Bekend is dat beide mannen nauw betrokken waren bij de bouw van de Franse Schouwborg aan de Amstel in Amsterdam in 1788. Abraham van der Hart was de architect van het gebouw en Jan de Witt behoorde tot het gezelschap dat het initiatief nam voor de bouw en voor de financiering zorgde. De bovenstaande aanwijzingen maken het waarschijnlijk dat Abraham van der Hart de architect geweest moet zijn van Elsenburg III.

Slot

Lang zou de familie De Witt niet in het nieuwe grandioze Elsenburg verblijven, want rond 1800 vestigde De Witt zich weer in Parijs, de stad waar hij eerder al zeven jaar had doorgebracht. Hij verkocht zijn buitenplaats aan de Utrechtse familie Nepveu. Het hoofd daarvan, mr. Laurens Johannes Nepveu, was voor de Bataafse revolutie van 1795 lid van de vroedschap van Utrecht geweest. Hij behoorde in 1814 tot de vergadering van notabelen aan wie de goedkeuring van de grondwet werd voorgelegd. In een genealogisch overzicht van de familie staat het volgende over hem: *'Hij leefde als een rijk man op grooten voet, was eigenaar van het prachtige buitengoed Elsenburg (...). In 1812 kreeg hij een knak in zijn fortuin en noemde zich geruïneerd, ofschoon hij aan ieder zijner 6 kinderen nog een ton gouds naliet. Elsenburg werd geslecht. Hij betrok Nieuw-Amelisweerd, waar Koning Lodewijk in 1808 zijn intrek had genomen. In 1817 verliet hij dit wegens de vochtigheid van het huis en kocht een buitentje bij Zeist, dat hij Ma Retraite noemde, (...)'*.⁷⁾

In 1810 verschenen er advertenties in verschillende kranten te Utrecht en Amsterdam waarin Elsenburg te koop werd aangeboden. Ook verschenen er advertenties waarin grote bomen van het landgoed te koop werden aangeboden: *'Verkopinge, te Nieuw-Maarsseveen (...) op 29. October 1810 en volgende dagen (...) van 544 extra zware gave BOMEN, waar onder à 3 en 3 1/4 voeten over het Kruis, en 80 à 90 voeten lang, te*

*weten 243 Beuken, 242 Eiken, 21 Iepen, 31 Linden, 4 Kastanje Quina en 3 Essen, nabij de Riviere de Vecht gelegen, dus gemakkelijk te vervoeren - (...) Voorts van eene gantsche partij zwaar Eiken HAKHOUT (...)'*⁸⁾

Toen er geen koper bleek te zijn, onderging Elsenburg het lot van vele buitenhuizen in die tijd: het werd in 1812 gesloopt. Enige maanden later verschenen er advertenties in de kranten waarin opnieuw honderden bomen van de buitenplaats te koop werden aangeboden. In 1813 verkocht Nepveu tenslotte de grond van de buitenplaats, opgedeeld in drie stukken, aan verschillende kopers: de Voorplaats met boomgaard voor f 4610,00 aan buurman Willem Huydecoper van Doornburgh, de weilanden achter de Overplaats aan Anna Elizabeth Hooft en de Overplaats, ruim negen morgen groot, voor f 3900,00 aan Unico Cazius, grondeigenaar uit Utrecht.⁹⁾ Een deel van de gronden van Elsenburg keerde dus weer terug naar de oorspronkelijke eigenaren, de familie Huydecoper. ●

Noten

1. R. Meischke. *Inleiding: De ontwikkeling van buitenhuizen aan de Vecht*. In: E. Munnig Schmidt en A.J.A.M. Lisan (1997). *Plaatsen aan De Vecht en De Angstel*. Canaletto, Alphen aan de Rijn i.s.m. Oudheidkundig Genootschap Niftarlake. pp. 19 en 20.
2. Zie artikel van J. Heijenbrok en G. Steenmeijer, *Meer dan Welgelegen: Abraham van der Hart en de familie Hope*. In: Themamummer Abraham van der Hart (Lex Bosman), KNOB Bulletin, nr. 5/6 2008. pp.194-211.
3. C.A. van Swigchem (1965). *'Abraham van der Hart (1747-1820). Architect Stadsbouwmeester van Amsterdam'* (1965). Scheltema en Holkema, Amsterdam.
4. B. Ziesenis was in Engeland in de jaren 1790-1792 bij Robert Adam in de leer geweest.
5. Van Swigchem (1965). p.125.
6. Van Swigchem (1965). p. 195. Op p. 213 wijst de auteur ook nog op de antichambre van het Deutz-huis. De wanden hebben vakken, ook de kleine boven de deuren, die tot in details overeenkomen met het ontwerp voor Elsenburg.
7. A.L.T.A. Nepveu tot Ameyde (circa 1905). *Kort genealogisch overzicht betreffende de familie Nepveu*. Drukker/uitgever: T. Horneer, Gorinchem. p. 24 e.v.
8. Zie: Utrechtsche Courant 14-9-1810.
9. Zie: Albers Adviezen (2011). *Hofstede Elsenburg. Historische studie in het kader van de herbestemming*. Utrecht. p. 4-13 van 17.

Brug op instorten

Wally Smits

Alweer een paar jaar vaart gedurende het zomerseizoen de fietsboot tussen Nieuwersluis en Oud-Zuilen. Het is zowel voor bezoekers van buiten de Vechtstreek als voor Stichtse Vechtbewoners een belevenis om de buitenhuizen te zien vanaf de plek waarvan men ze in de zeventiende en achttiende eeuw ook zag, vanaf de Vecht. Toen reisde men met de trekschuit langs de buitenplaatsen waarvan de eigenaars maar al te graag wilden laten zien hoe welvarend ze waren. Op de fietsboot vragen de passagiers de schipper en zijn hulpje, de opstapper, de oren van het hoofd over de geschiedenis van de Vechtstreek. Met trots vertellen we dan ook over de verwoede pogingen om dit culturele erfgoed van zowel de overheid als particulieren te behouden. Ik zeg 'we', want sinds twee jaar mag ik als opstapper meehelpen om deze lijndienst tot een succes te maken. Bij het binnenvaren van Maarssen kan ik met trots vertellen over de restauratie van de boogbrug in het Zandpad bij Geesberge. Omdat deze brug onderdeel uitmaakt van de Nieuwe Hollandse Waterlinie, had men er alle belang bij om hem in

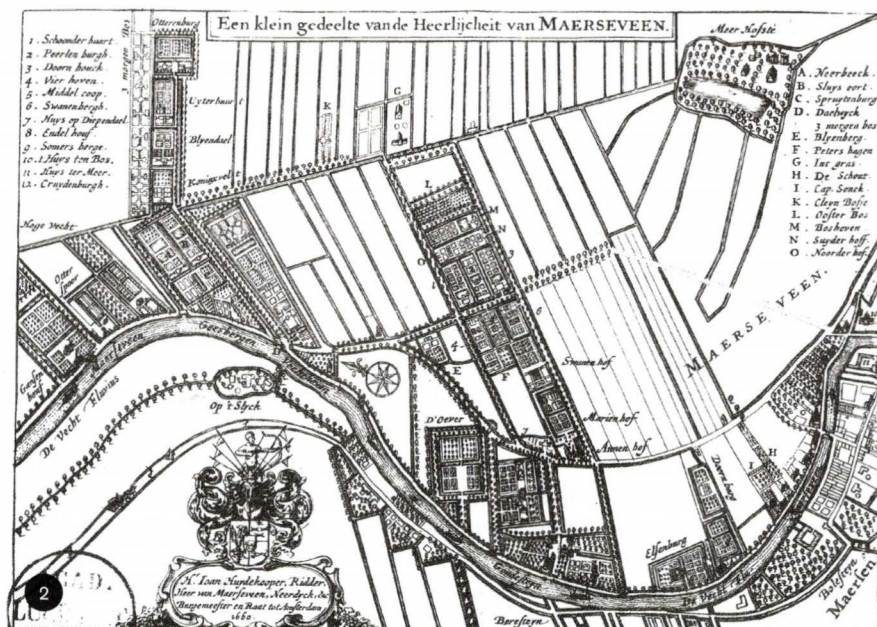
oude luister te herstellen, zeker ook omdat er een aanvraag loopt tot erkenning als werelderfgoed. Tijdens de tocht komen we nog een andere brug tegen: het zwaar verwaarloosde bruggetje in het Zandpad tussen Vechtoever en Goudestein (zie afbeelding 1). Er is over de staat waarin het verkeert wel papier geproduceerd, maar tot daden is men tot nu toe niet overgegaan.

Op 1 augustus 2007 presenteerde ingenieursbureau Westenberg uit Harderwijk het rapport 'Technische inspectie gemetselde duikerbrug in het Zandpad', deze bevindt zich aan het begin van de Machinekade. De inspectie vond nog plaats in opdracht van de Gemeente Maarssen. Gedetailleerd werd aangegeven wat er allemaal mis was met het bruggetje en als datum voor herstel werd bij ieder onderdeel 2007 vermeld. Wat opviel was niet zozeer de constatering dat het 'kunstwerk' dermate verwaarloosd was dat het op instorten stond, maar wel dat de herstelkosten slechts op € 21.924,00 werden begroot. In 2009 is in opdracht van de Dr.

Het verwaarloosde bruggetje in het zandpad tussen Vechtoever en Goudestein.

De kaart uit 1660 van een "klein gedeelte van de heerlijkheid van Maarsseveen". Hierop wordt duidelijk dat in die tijd maar liefst 18 huizen belang hadden bij een goede bescherming van hun huis en land tegen het Vechtwater.

R. van Lutternveld Restauratie Stichting nogmaals een inventarisatie gemaakt van monumentnummer 26465 met dezelfde conclusie. In het laatste rapport werd nog summier ingegaan op de historie van het bruggetje en waarom het dus zo bijzonder is. Hoewel er in de directe omgeving nog drie van dit soort bruggetjes liggen, is dit wel een heel bijzondere, aangezien hier vroeger sluisdeuren in hebben gezeten. Dat wekte mijn belangstelling.

De omgeving

Op de bekende kaart van Balthasar Floris van Berckenrode uit 1629 staat het bruggetje al minuscuul aangegeven. Dit is niet verwonderlijk, want het achterliggende land moest vanaf de Vecht toegankelijk zijn. De hele Vechtstreek had te maken met de grilligheden van de rivier de Vecht. Van tijd tot tijd liep het omliggende land onder. Dat hoorde er nu eenmaal bij. Pas in 1932 kon men het waterpeil beheersen. Tot die tijd kon men aan de oevers van de Vecht en ver daarbuiten nog wel eens natte voeten krijgen. Je kon de natuur natuurlijk ook tarten... Dat deed Joan Huydecoper II (1599-1661). Hij was eigenaar van grote stukken grond in Maarsseveen, die hij liet afgraven. Op de vrijkomende stukken liet hij buitenhuizen bouwen, die hij weer verkocht aan veelal familieleden en bekenden. Voor de geschiedenis van ons bruggetje is een extract uit een testament van 7 mei 1647 van belang.¹⁾ Het

gaat me niet om het testament zelf, maar om wat er in de marge staat, en ook om de documenten die in dezelfde map te vinden waren. Wat blijkt? In 1632 had Joan Huydecoper aan zijn zuster, gehuwd met een Rotgans, vier morgen land verkocht om af te graven en de gewonnen klei in haar oven Cromwijk tot tichels en stenen te bakken. Volgens de verzaamelaar van de documenten ging het over het land waarop later de hofsteden Mariënhof, Annenhof en Diependaal werden gebouwd. Na afgraving ging het land weer terug naar Huydecoper, die er nogmaals geld mee verdiende. Hij bouwde er Endelhof (verkocht in 1646), Bruynenburg (verkocht in 1645 aan Cruydenier), Goudestein (hoewel dat er al was), Annenhof (verkocht 1655-1650; dat wist de opsteller niet helemaal zeker), Mariënhof (aan Hinlopen ten huwelijk gegeven; erachter stond 1648-1655), Diependaal (verkocht 1660), Zwanenhof (1650), Middelkoop (1654), Vierhoven (1656) en Petersshagen (1655) (zie afbeelding 2). Dit was natuurlijk een mooie handel, maar door het afgraven werd het gebied kwetsbaarder voor de luimen van de Vecht. Met name de hofstede Diependaal scheen hier erg veel last van te hebben.

Sluisdeuren en regelgeving

Op 12 en 19 november 1754 gingen de heren gedeputeerden van de Staten van Utrecht, te weten Grave van Rechteren, de heer van Zuylen en Van

Asch van Wijk zelf kijken waaruit de overlast bestond en wat daaraan te doen was.²⁾ In hun rapport gingen ze er al van uit, dat er voor het bruggetje een 'schut off sluysdeuren' moesten komen tussen Vechtoever en Endelhoven. Naar aanleiding van hun rapport kwamen de partijen 23 september 1755 tot een overeenkomst. Betrokken waren de heren Willem Henskes, eigenaar van de hofstede Diependaal, Adriaan Cloeting van Westenappel, eigenaar van Vechtoever en Paulus 'Renohart', eigenaar van Endelhoven aan de ene kant en Jacob Landsman, eigenaar van Swaanhoff en mevrouw Alida Meyn, weduwe van Jacob Botten Jaspersz, eigenaar van de hofsteden Vierhoven en Petershagen aan de andere kant. Voor rekening van de eerstgenoemden, de eigenaren van Vechtoever, Endelhoven en Diependaal, 'sal een schut off sluys worden gelegd' en aan weerszijden van het bruggetje zal het zandpad worden verhoogd.³⁾ De kosten voor het verhogen van het Zandpad kwamen echter uitsluitend voor rekening van de eigenaars van Vechtoever en Endelhoven.

Peiltekens

Om te bepalen wanneer de deuren wel of niet geopend moesten worden, werden er drie peiltekens op de deuren of in de zijvleugels aangebracht met de letters A, B en C. Als het water op peilteken A stond, bevond het moesland van de hofstede Diependaal zich nog twee voet boven het water. Dan moest de schut openblijven en mocht door niemand worden gesloten. Als het water tot peilteken B gestegen was, stond het water slechts één voet en vier duim onder de moeshof. Dan moesten de schut- of sluisdeuren gesloten worden. Alleen bij dringende zaken mochten ze geopend worden en daarna direct weer worden gesloten. De 'knecht, tuynman off daghuurder', die dat naliet, zou een boete krijgen van een dukaat. De boete zou ten goede komen aan de Maarsseveense armen en door zijn baas moeten worden ingehouden op zijn loon. Bij het peilteken C stond het water nog slechts één voet onder de moestuin van Diependaal en mochten de deuren in het geheel niet worden geopend. Het zou dan kunnen gebeuren dat het land erachter een watertekort zou krijgen. Om dat te voorkomen werd er in één der deuren een schuif met een slot gemaakt zodat, als het water zes opeenvolgende

dagen te hoog stond in de Vecht, men de schuif gedurende korte tijd open kon zetten. Iedere belanghebbende kreeg een sleutel. Bij misbruik kreeg de overtreder een boete van maar liefst vier dukaten, weer ten gunste van de Maarsseveense armen, en moest hij het herstel van de ontstane schade aan de tuin van Diependaal ook nog eens betalen. Om - als het peilteken op de laagste stand A stond - nog met geladen schouwen te kunnen varen, werd iedere buurtbewoner wel verplicht om de 'oude bodem' goed uit te diepen. De eigenaar van Diependaal moest de houten brug die bij hem over de sloot lag, ook nog eens verhogen ten gunste van zijn achterburen. Om alles te controleren zou er ieder jaar op 20 juni een schouw worden gehouden. Ook toen draaiden de ambtelijke en notariële molens niet zo erg snel, want pas op 24 mei 1757 werd de afspraak notarieel bekrachtigd bij notaris W.G. van Nes en was deze definitief. Je zou zeggen dat hiermee de kous af was en de problemen voorbij. Maar als drie partijen gezamenlijk iets moeten onderhouden, is de (opgelegde) eensgezindheid niet eeuwigdurend. In 1891 bleek dat de brug en de sluis eronder dusdanig in verval waren geraakt dat reparatie dringend noodzakelijk was.⁴⁾ De eigenaren waren elk voor een derde aansprakelijk: J.H. Kluitgen van Vechtoever, K.J.M. Huydecoper (mede namens broers en zusters) en N. Wijnen van Diependaal en J. Hageman van Endelhoven. Uitgezonderd Hageman was ieder ervan overtuigd dat reparatie dringend noodzakelijk was. Hageman zag de noodzaak niet zo en verklaarde zelfs, dat hij bij een overstrooming of doorbraak de schade geheel voor zijn rekening zou nemen. Zou het aan de plek liggen of is het een 'historisch' toeval dat in 1891 de toenmalige eigenaar van Endelhoven de noodzaak van reparatie van het bruggetje niet inzag en dat bijna 130 jaar later de huidige 'bewoners' op dezelfde plek zich ook niet bepaald sterk maken om een beeldbepalend monumentje te restaureren? ●

Noten

1. Het Utrechts Archief (HUA). Archief familie Huydecoper. Toegang 67, inventarisnummer 1071.
2. RHCVV Dorpsgerechten. Inventarisnummer 1471.
3. De namen van de eigenaars komen uit de overeenkomst van 1757.
4. HUA. Archief familie Huydecoper. Toegang 67, inventarisnummer 1185.

De dubbele houten klapbrug over de Vecht in 1936

Hans Sagel

Ditmaal twee helaas niet al te scherpe in 1936 gemaakte fotootjes van de dubbele, houten klapbrug in het centrum van Maarssen. Ondanks de wat mindere kwaliteit geven ze toch een aardig beeld van dit deel van Maarssen voordat er hier veel zou gaan veranderen. Kort na het nemen van deze zwart-wit kiekjes, originele afmeting 49x84 mm, werden immers de brug en het brugwachtershuis afgebroken en vervangen door de stalen klapbrug en het huidige huisje. De brug kreeg alweer een tijdje terug op het door velen gewaardeerde initiatief van Jan J. van Dijk officieel de naam Evert

Stokbrug. De foto's zijn typisch de kiekjes die geschoten werden op een zondagmiddag wanneer de familie (de vader en zijn zontje plus de fotograaf op de Langegracht) een ommetje maakte door het dorp. De kwaliteit van de foto's is, behalve door het verbleken, waarschijnlijk niet al te goed doordat de foto's gemaakt lijken te zijn op een sombere, winterse dag. Wat er op de foto's te zien valt, is voor de lezers van dit tijdschrift natuurlijk gesneden koek! Zij allen kennen deze plek als hun broekzak. Wat mij bij het bekijken van de foto's het meeste opviel, was de vlag, de Nederlandse drie-

kleur bovenop de brug. Die lijkt wel stuk gewaaid te zijn; iets wat je in het nette Maarssen van voor WOII toch niet zou verwachten.

Tot slot nog iets over de fotograaf. Ik trof de foto's, geplakt op de resten van een zwart albumblad, aan in een doosje met spullen dat na het overlijden van Jan Servaas in 1990 naar de HKM kwam en het is dan ook zeer waarschijnlijk dat hij ze zelf heeft gemaakt. Servaas was in 1972 medeoprichter van de HKM en redactielid van het Periodiek. Hij schreef meerdere artikelen voor dit tijdschrift. Jan Servaas was vrijgezel en kwam bij velen over als een gedistingeerd heer, ambtelijk, ietwat stijfjes en niet erg toegankelijk. Toen ik in het voorjaar van 1978 als de nieuwe secretaris van de Kring bij hem op de Dr. Plesmanlaan langsging om me aan hem voor te stellen, bleek dat allemaal reuze mee te vallen. Bij een kopje thee met koekje, gevolgd door een borreltje, bleek hij voor mij erg aardig en behulpzaam te zijn. Van de stukken die hij voor de Kring schreef, werd het artikel over Maarssen tijdens de Eerste Wereldoorlog (Jaargang 2, nr. 2, 1975) overgenomen in het boek 'Utrecht en de Eerste Wereldoorlog', in 2017 uitgegeven door Uitgeverij Aspekt in Soesterberg. Het

leek mij een goed idee om als een kleine hommage aan de maker van deze foto's, de woorden die ik op verzoek van de redactie voor het genoemde boek ter introductie over Jan Servaas schreef hier te herhalen.

'J.N. (Jan Nicolaas) Servaas (1901-1990). Zijn vader was directeur van het postkantoor te Maarssen. Hij woonde zelf zijn hele leven in Maarssen en was daar de op één na hoogste ambtenaar op de secretarie van de gemeente. Hij was ook lang secretaris van de lokale VVV. In 1972, vooral vanwege zijn kennis van de Maarssense historie, werd hij gevraagd medeoprichter te zijn van de Historische Kring Maarssen. Van 1974 tot 1984 was hij lid van de redactie van het Periodiek van de HKM. De bijdrage [in dit boek] 'De jaren 1914-1918 te Maarssen' verscheen in dit tijdschrift.'

Heeft u op- of aanmerkingen naar aanleiding van deze rubriek of misschien zelf een voor publicatie geschikte foto, dan wordt u vriendelijk verzocht dit schriftelijk of telefonisch door te geven aan J.H. Sagel, Van Lingelaan 85, 3602 PB Maarssen, tel: 0346-561457, e-mail: J.H.Sagel@kpnplanet.nl ●

het oude regthuys
eetcafé • feestcafé • catering

laan van niftarlake 101 • 3612bp • tienhoven
telefoon 0346 - 28 13 82 • website hetolderegthuys.nl

HAIRFASHION

maarsse

HAIRFASHION MAARSSEN
PROFESSIONALS
IN HAARVERZORGING

EEN MOMENT
VOOR JE HAAR
EN VOOR JEZELF

PERSOONLIJKE AANDACHT EN DESKUNDIG ADVIES

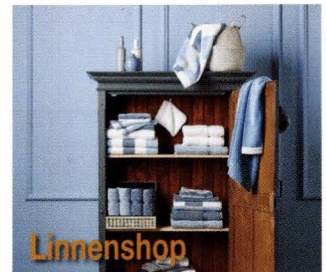
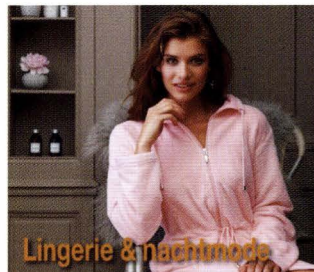
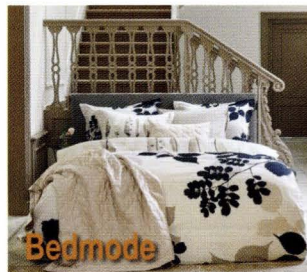
DIRECT EEN AFSpraak MAKEN
TEL. 0346 562032
HAIRFASHIONMAARSSEN.NL

OF DOWNLOAD
ONZE APP

HAIRFASHION MAARSSEN | KAATSBAAN 3 | MAARSSEN

slapen/bedmode/lingerie/linnenshop

Kaatsbaan 48
3601 ED Maarsse
0346-562122
www.degraaffmaarsse.nl

Ritter
MAKELAARDIJ

aankoop • taxaties
verkoop • hypotheken
verhuur • nieuwbouw

Sterk door Service!

Nassastraat 14
3601 BG Maarssen
0346 - 58 50 30

ritter@era.nl
www.eraritter.nl
 [erarittermakelaardij](https://www.facebook.com/erarittermakelaardij)
 @ERA_Ritter

Taxaties | Bemiddeling | Inkoop & Verkoop

www.numisconsult.nl | info@numisconsult.nl | 06-47963366

